

УДК 373.5.091.214:91

ББК 74.262.6

Н15

*Укладено відповідно до Державного стандарту
базової і повної загальної середньої освіти,
затвердженого постановою
Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р.
№ 1392 «Про затвердження Державного стандарту
базової і повної загальної середньої освіти»*

Затверджено
Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
(наказ МОН молодьспорту України
від 06 червня 2012 р. № 664)

Відповідальний за випуск:
Гладковський Р. В., головний спеціаліст
департаменту загальної середньої та дошкільної освіти
Міністерства освіти і науки України

Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних за-
Н15 кладів: Географія. 6–9 класи. — К.: Видавничий дім «Освіта»,
2013. — 64 с.

ISBN 978-617-656-217-7.

УДК 373.5.091.214:91

ББК 74.262.6

© Міністерство освіти і науки
України, 2013

ISBN 978-617-656-217-7

© Видавничий дім «Освіта», 2013

ГЕОГРАФІЯ

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів*

6–9 класи

Пояснювальна записка

Вступ. Навчальна програма з географії розроблена на основі положень Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, згідно з яким шкільна географічна освіта є складовою освітньої галузі «Природознавство».

Пріоритетною метою вивчення географії в основній школі є формування у школярів географічної картини світу. Загальноосвітня цінність географії полягає у формуванні світоглядного розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, у якому існує людина. Шкільна географічна освіта спрямована на формування в учнів просторового уявлення про земну поверхню та розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних подіях, що відбуваються у державі та світі.

Географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

При цьому географічна освіта в основній школі спрямована на досягнення таких головних завдань:

- ❖ *засвоєння знань* про основні географічні поняття, закономірності розвитку, розміщення і взаємозв'язки природи, населення і господарства різних територій, формування материків, океанів та їх частин у відповідності з природними та соціально-економічними чинниками; природу, населення і господарство України; еконо-

* Програма «Географія» запроваджується у 6–9 класах загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою, а також російською та іншими мовами національних меншин.

мічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;

- ❖ *оволодіння уміннями використовувати* різні джерела географічної інформації — картографічні, статистичні, геоінформаційні технології для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів на цій основі однієї з ключових компетенцій — інформаційної;
- ❖ *застосування* географічних знань для пояснення та оцінки географічних процесів і явищ;
- ❖ *розвиток* пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей учнів у процесі географічних спостережень, розв'язання проблемних завдань, самостійного набуття нових знань з географії;
- ❖ *формування здатності і готовності* до використання географічних знань та вмінь у повсякденному житті для адекватної соціально-відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; розв'язання конкретних практичних завдань;
- ❖ *виховання* екологічної культури, любові до свого народу, місцевості проживання, патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів та країн світу.

Структура і зміст навчальної програми. Структура і зміст програми з географії базуються на принципах неперервності й наступності шкільної географічної освіти, її інтеграції на основі внутрішньопредметних зв'язків, гуманізації, гуманітаризації, урахування вікових можливостей учнів, практичної спрямованості.

У програмі знайшли відображення наскрізні для шкільної географії змістові лінії, зазначені в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти.

У правій частині програми до кожного курсу зазначені вимоги до рівня засвоєння учнями ключових географічних та загальнонавчальних компетенцій — знань та вмінь. Крім того, наведено базовий мінімум географічної номенклатури.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з географії здійснюється з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і передбачає диференційований підхід щодо його організації. Критерієм оцінки роботи учнів є не стільки обсяг навчального матеріалу, що залишився в пам'яті, скільки вміння його аналізувати, узагальнювати,

встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, використовувати в життєвих ситуаціях, самостійно здобувати знання.

Окремі елементи географічних знань учні отримують у початковій школі в курсі «Я і Україна». Поглиблення цих знань відбувається в 5-му класі під час вивчення пропедевтичного курсу «Природознавство», у якому на доступному для учнів рівні формуються початкові уявлення про Всесвіт, Землю як планету Сонячної системи, про геосфери та складові середовища життя людини.

Географія 6-го класу (Загальна географія) є першим систематичним курсом нового шкільного предмета. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких запланований резерв часу становить 6 годин.

У процесі вивчення загальної географії в учнів формуються уявлення про Землю як природний комплекс, про особливості земних оболонок та їх взаємозв'язки. Крім того, початковий курс географії включає відомості про географічні подорожі та дослідження Землі, особливості зображення земної кулі на глобусі й карті, про кількість і розміщення населення земної кулі, людські раси, положення України та окремих держав на політичній карті світу.

Таким чином, у 6-му класі розпочинається формування загальної географічної культури школяра та поступове навчання картографічній мові. Учні оволодівають основними географічними уявленнями та поняттями, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної інформації.

Для досягнення окресленої мети вчителю необхідно розв'язувати такі навчально-методичні завдання:

- ❖ розвивати пізнавальний інтерес учнів до об'єктів і процесів навколишнього світу;
- ❖ навчити встановлювати зв'язки в системі географічних знань й на цій основі формувати навчально-пізнавальну, інформаційну, картографічну та комунікативну компетенції;
- ❖ залучати учнів до практичної діяльності щодо застосування отриманих географічних знань і вмінь у повсякденному житті.

У 6-му класі пропонується 9 практичних робіт, 4 з яких оцінюються обов'язково, решта — на вибір учителя. Крім того, до окремих тем наводяться теми досліджень, які рекомендується виконувати у вигляді створення презентацій, творів (есе), розробки міні-проектів, до виконання яких можуть бути залучені й члени родини учня.

Географія 7-го класу (Географія материків і океанів) є логічним продовженням курсу загальної географії й значною мірою спирається на його матеріал. Як і в 6-му класі, на вивчення географії материків та океанів передбачено 70 годин (2 години на тиждень), 6 з яких становлять резерв часу.

Головною метою вивчення географії у 7-му класі є формування географічних знань про природу материків та океанів, їх цілісність і диференціацію, про населення та його життєдіяльність у різних природних умовах. Водночас розширюються знання про географічну оболонку та її компоненти. Зміст курсу створює необхідну основу для розуміння учнями ролі географічної оболонки у житті людей і впливу суспільства на природні умови.

Для досягнення зазначеної мети вивчення географії у 7-му класі окреслені такі завдання:

- ❖ продовжити формувати в учнів знання про географічну диференціацію природи Землі від загальнопланетарного до регіонального рівня;
- ❖ створити географічні уявлення про великі частини земної поверхні — природні комплекси материків та океанів, їх просторову неоднорідність;
- ❖ дати первинні поняття про політичну карту, населення та види його господарської діяльності, глобальні виклики людства;
- ❖ розвивати картографічну грамотність учнів, формувати практичні уміння щодо знаходження, систематизації та презентації різноманітної географічної інформації.

У результаті реалізації окреслених завдань в учнів відбувається формування навчально-пізнавальної, інформаційної, картографічної, комунікативної, загальнокультурної компетенцій.

У програмі 7-го класу передбачено виконання 12 практичних робіт, 4 з яких є обов'язковими для оцінювання. Більшість практичних робіт виконується на основі використання різноманітних тематичних карт атласу та контурних карт. Уміння працювати з різними за змістом картами є одним з найважливіших показників якості підготовки учнів під час вивчення географії материків та океанів. Програмою передбачені також різноманітні дослідження, виконання та оцінювання яких здійснюється вибірково — за бажанням учителя та учнів.

Вивчення *географії у 8-му класі* (Географія України: природа, населення, господарство) спрямоване на формування цілісної науково-географічної картини своєї держави на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про природу та

економіку країни, свого регіону, виховати повагу до українського народу, його культури, відчувати себе справжнім патріотом своєї держави. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких 6 годин становлять резерв.

Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, яка реалізується через поєднання фізико-географічних та соціально-економічних складових під час вивчення свого регіону та окремих природних комплексів і видів економічної діяльності України в цілому. Особлива роль географії у 8-му класі визначається значним світоглядним потенціалом й тісними взаємозв'язками змісту із сучасністю та особистим досвідом учнів.

Для досягнення окресленої мети вивчення географії у 8-му класі спрямоване на розв'язання таких завдань:

- ❖ сформувати в учнів знання та уявлення про Україну як цілісну країну, в якій відбуваються різноманітні глобальні та регіональні природні, соціально-економічні та екологічні процеси;
- ❖ розкрити нові поняття і закономірності та поглибити й узагальнити вже сформовані теоретичні знання з фізичної географії;
- ❖ сформувати уявлення про окремі поняття соціально-економічного змісту;
- ❖ продовжити розвиток практичних умінь та навичок самостійної роботи, що сприятимуть активній соціально-відповідальній поведінці учнів у географічному просторі країни.

Програма передбачає виконання 13 практичних робіт, з яких 4 оцінюються обов'язково. Вони спрямовані на розвиток умінь та навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації; виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України, їх взаємного впливу, чим значно підсилюється навчально-пізнавальна компетенція та формуються ціннісно-сміслова й соціально-професійна компетенції. Пропонується також завдання творчого характеру (дослідження), які, як і в попередніх курсах, оцінюються вибірково.

Географія у 9-му класі (Економічна і соціальна географія світу) завершує географічну освіту школярів у основній школі на базовому рівні, тому значна увага у процесі її вивчення приділяється узагальненню та систематизації теоретичних знань із попередніх курсів. На вивчення географії у 9-му класі відводиться 52 години (1,5 години на тиждень).

Провідною метою цього курсу є формування знань про тенденції соціально-економічного розвитку сучасного світу на різних територіальних рівнях. Зазначена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- ❖ сформувати базові знання про економічні та соціальні особливості розвитку сучасного світу для цілісного усвідомлення єдності природи та суспільства;
- ❖ навчити виявляти та аналізувати природні, соціальні, економічні й екологічні процеси та явища на глобальному, регіональному і локальному рівнях;
- ❖ ознайомити з економічною типізацією держав і країн світу, сучасними тенденціями їхнього соціально-економічного розвитку, найважливішими географічними проблемами світу;
- ❖ показати місце України в системі міжнародних зв'язків — політичних, економічних, культурних;
- ❖ розвивати в учнів пізнавальний інтерес, інтелектуальні та творчі здібності, самостійну навчальну діяльність шляхом пошуку та обробки географічної інформації з різних, у тому числі геоінформаційних джерел;
- ❖ формувати географічну культуру, духовну й моральну сферу школярів, толерантне ставлення і повагу до інших народів та культур.

У процесі вивчення країн світу в 9-му класі важливо спиратися на типологічний та диференційований підходи. Наведений у програмі перелік країн є орієнтовним. Учителю надається право обирати для більш детального вивчення ті країни, які відповідають пріоритетам зовнішньої політики України, з урахуванням сучасної політико-економічної ситуації у світі (з кожної групи країн лише по три).

Курс має чітко визначену практичну спрямованість, яка реалізується в ході виконання відповідних практичних робіт та аналітичних завдань і досліджень. Для обов'язкового оцінювання рекомендуються 5 практичних робіт. Завдання творчого характеру учитель оцінює за власним вибором і за бажанням учнів.

Запропонований розподіл годин за розділами і темами у програмах географічних курсів є орієнтовним. Резервну частину навчального часу учитель може використати на свій розсуд з метою більш глибокого вивчення або повторення певного навчального матеріалу з урахуванням здібностей та навчальних можливостей учнів конкретного класу.

6 клас

ЗАГАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

70 год, 2 год на тиждень, 6 год – резервні

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	ВСТУП	
2	<p>Географія як наука про Землю, її природу, населення та його господарську діяльність, про взаємодію природи і людства.</p> <p>Значення географічних знань та вмій.</p> <p>Основні друковані та електронні джерела географічної інформації, їх значення.</p> <p>Географічні дослідження.</p> <p>Особливості організації власних географічних спостережень.</p> <p>Дослідження</p> <p>Спостереження на місцевості за змінами у природі</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> об'єкти вивчення географії, складові географічної науки, основні джерела географічних знань (підручник, географічна карта, енциклопедії, газети, журнали, Інтернет), способи збирання географічної інформації (спостереження, аналіз і порівняння географічних карт, історичних документів, статистичних даних, об'єктів та явищ);</p> <p><i>підбирає:</i> географічну інформацію з різних джерел та визначає її корисність для себе;</p> <p><i>аналізує:</i> дані спостережень за змінами у природі;</p> <p><i>пояснює:</i> на конкретних прикладах значення географії для життєдіяльності людини;</p> <p><i>оцінює:</i> значення проведення власних спостережень у природі;</p> <p><i>складає:</i> за допомогою членів родини перелік джерел географічної інформації, якими користується вдома</p>
5	РОЗДІЛ I. Розвиток географічних знань про Землю	
1	<p>Тема 1. Уявлення про Землю у давнину</p> <p>Уявлення про Землю єгиптян, вавилонян, індійців, греків, римлян, слов'ян. Зображення Землі на картах Ератосфена, Птолемея</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> учасників подорожей, географічних відкриттів, експедицій різних епох;</p> <p><i>підбирає:</i> з різних джерел додаткову інформацію про пізнання і дослідження Землі;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>Тема 2. Відкриття нових земель та навколосвітні подорожі Подорожі вікінгів. Подорожі Марко Поло. Пошуки морського шляху в Індію. Відкриття Америки Х. Колумбом. Перша навколосвітня подорож під керівництвом Ф. Магеллана. Навколосвітні експедиції, їх географічне значення (Дж. Кук, І. Крузенштерн і Ю. Лисянський). Відкриття Австралії і Антарктиди.</p>	<p><i>аналізує:</i> карти маршрутів мандрівників та дослідників; <i>порівнює:</i> результати подорожей та експедицій у різні часи; <i>оцінює:</i> роль туризму на сучасному етапі для пізнання Землі кожною людиною; <i>складає:</i> за допомогою членів родини короткі повідомлення про власні подорожі, які ілюструє малюнками, фотографіями, міні-презентаціями</p>
2	<p>Тема 3. Сучасні дослідження Дослідження Землі у ХХ — на початку ХХІ ст. Сучасні туристичні подорожі як засіб відкриття Землі кожною людиною.</p> <p>Дослідження Робота з додатковими джерелами інформації для підготовки повідомлень про видатних дослідників та географічні відкриття</p>	
11	РОЗДІЛ II. Земля на плані та карті	
2	<p>Тема 1. Орієнтування на місцевості Способи орієнтування на місцевості. Визначення напрямків на місцевості. Компас. Поняття про азимут.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> різні способи орієнтування на місцевості, лінії градусної сітки (паралелі, меридіани, екватор, нульовий меридіан), об'єкти місцевості за планом і картою; елементи плану і карти; масштаб карти, напрямки, умовні знаки; <i>користується:</i> умовними знаками плану, карти, різними видами масштабу; <i>читає:</i> друківані та електронні карти, плани, їх фрагменти;</p>
2	<p>Тема 2. Способи зображення Землі Особливості та відмінності зображення земної поверхні на глобусі, космічних знімках, картах, аерознімках, планах. Масштаб та його види.</p>	

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>Тема 3. План, його основні ознаки Умовні знаки плану. Визначення напрямків на плані. Складання плану за допомогою умовних топографічних знаків.</p>	<p><i>вимірює:</i> відстані на плані за допомогою масштабу; <i>визначає:</i> азимут, масштаб плану і карт, географічні координати окремих об'єктів, населених пунктів, свого населеного пункту; <i>складає:</i> елементарний план за допомогою умовних знаків; <i>розв'язує:</i> задачі з різними видами масштабів;</p>
2	<p>Тема 4. Географічні карти Кarti, їх елементи. Легенда карти. Класифікація карт за масштабом та просторовим охопленням. Географічні атласи. Практичне значення карт.</p>	<p><i>порівнює:</i> зображення місцевості на глобусі, космічному знімку, карті, аерознімку, плані, малюнку; <i>пояснює:</i> відмінності у масштабі, способах зображення географічних об'єктів на карті та плані; <i>оцінює:</i> значення плану місцевості та карти для себе і своєї родини; разом з родиною визначає координати міст своєї мрії</p>
2	<p>Тема 5. Географічні координати Градусна сітка на глобусі й географічній карті. Поняття про географічні координати. Правила відліку географічної широти і довготи. Географічні координати свого населеного пункту.</p> <p>Практичні роботи 1. Розв'язування задач з використанням різних видів масштабу. Визначення масштабів планів та карт за даними про відстані на місцевості та відрізками на карті, що відповідають цим відстаням. 2. Визначення географічних координат за географічною картою</p>	

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
41	РОЗДІЛ III. Оболонки Землі	
12	<p>Тема 1. Літосфера Внутрішня будова Землі. Будова літосфери, її властивості. Літосферні плити, наслідки їх переміщення. Внутрішні процеси, що зумовлюють зміни в земній корі та на поверхні земної кулі. Рухи земної кори. Землетруси. Вулканізм і вулкани, гейзери. Сейсмічні пояси Землі. Зовнішні процеси, що зумовлюють зміну земної кори. Вивітрювання, робота вітру, текучих і підземних вод, льодовиків. Абсолютна і відносна висота місцевості, способи їх визначення за картами і планами. Горизонталі та шкала висот. Основні форми рельєфу суходолу — гори і рівнини. Різноманітність та утворення рівнин на суходолі. Найбільші за площею рівнини світу. Різноманітність та утворення гір на суходолі. Найвищі і найдовші гори світу. Рельєф дна океану. Серединно-океанічні хребти — найвищі і найдовші гори Світового океану. Унікальні форми рельєфу земної кулі, їх охорона.</p> <p>Практичні роботи 3. Позначення на контурній карті рівнин, гір, вулканів суходолу та серединно-океанічних хребтів. 4. Визначення за картами абсолютної і відносної висоти місцевості</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> внутрішні шари Землі, склад материкової та океанічної земної кори, ознаки понять «літосфера», «земна кора», «літосферна плита», «рельєф», «гори», «рівнини», переважаючі форми рельєфу своєї місцевості; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> сейсмічні пояси, найбільші вулкани, різні, у тому числі й унікальні, форми рельєфу; <i>визначає:</i> за допомогою карти географічне положення гір і рівнин, їх абсолютну і відносну висоту за шкалою висот; <i>позначає на контурній карті:</i> сейсмічні пояси: Тихоокеанський, Середземноморський, вулкани: Ключевська Сопка, Етна, Кракатау; <i>гори:</i> Карпати, Кримські, Альпи, Уральські, Кордильєри, Кавказ, Гімалаї з вершиною Джомолунгма, Анди; <i>хребти в океані:</i> Серединно-Атлантичний; <i>рівнини:</i> Східноєвропейська; Західносибірська, Амазонська; <i>плоскогір'я:</i> Середньосибірське, Бразильське; <i>порівнює:</i> рівнини і гори за висотою, походженням, розміщенням на суходолі та в океанах; <i>пояснює:</i> вплив внутрішніх і зовнішніх процесів на формування материків, океанів та їх рельєфу; <i>аналізує:</i> причини і наслідки руху літосферних плит, роботи води, вітру; <i>висловлює судження:</i> про необхідність охорони форм рельєфу; <i>оцінює:</i> значення рельєфу в житті та господарській діяльності людини; вплив людини на рельєф</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
12	<p>Тема 2. Атмосфера</p> <p>Будова атмосфери, властивості повітря в тропосфері.</p> <p>Добовий і річний хід температури повітря, причини їхнього коливання. Карта ізотерм, теплові пояси Землі. Практичне значення вимірювання температури повітря.</p> <p>Атмосферний тиск: причини і наслідки його зміни в тропосфері. Вимірювання атмосферного тиску.</p> <p>Вітер: причини виникнення, напрямки, сила, швидкість вітру, їх визначення сучасними приладами та на око (візуально). Місцеві вітри.</p> <p>Вода в атмосфері: випаровування, вологість повітря, зміни вологості повітря. Способи регулювання вологості повітря в домашніх умовах.</p> <p>Хмари і туман, відмінності в їх утворенні. Форми хмар, хмарність.</p> <p>Опади, що випадають з хмар та з повітря, їх види, вимірювання.</p> <p>Карта розподілу опадів.</p> <p>Погода, її елементи, мінливість. Характерна погода за сезонами у своїй місцевості. Служба погоди, практичне значення прогнозів погоди.</p> <p>Клімат, основні кліматичні показники. Карта кліматичних поясів. Зміни клімату.</p> <p>Вплив людини на атмосферу і клімат.</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> істотні ознаки понять «погода», «клімат», «хмари», «хмарність», «опади», «синоптична карта»; ознаки погоди у своїй місцевості, теплові пояси Землі; світові центри спостереження за погодою;</p> <p><i>наводить приклади:</i> прогнозів погоди, основних типів клімату;</p> <p><i>спостерігає і фіксує:</i> зміни елементів погоди: температури повітря, атмосферного тиску, вітру, вологості повітря, хмар, хмарності, опадів;</p> <p><i>визначає:</i> середні температури, тиск атмосфери, швидкість вітру, переважаючі типи погоди у своїй місцевості, зміни температури й атмосферного тиску з висотою;</p> <p><i>будує:</i> графіки ходу температури, діаграми розподілу опадів за певний період, розу вітрів;</p> <p><i>добирає:</i> адекватні джерела географічної інформації для ознайомлення з атмосферними процесами;</p> <p><i>користується:</i> термометром, барометром, гігрометром</p> <p><i>порівнює:</i> типи погоди у своїй місцевості в різні пори року;</p> <p><i>аналізує:</i> розподіл температури повітря, атмосферного тиску протягом доби, сезону, року;</p> <p><i>порівнює:</i> погоду своєї місцевості у різні пори року;</p> <p><i>аналізує:</i> розподіл температури повітря на Землі за картою;</p> <p><i>пояснює:</i> причини і наслідки зміни погоди і клімату;</p> <p><i>розв'язує:</i> задачі на зміни температури повітря, атмосферного тиску, вологості;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
12	<p>Практичні роботи</p> <p>5. Розв'язування задач на зміну температури повітря й атмосферного тиску з висотою, вологості.</p> <p>6. Складання графіка зміни температури повітря, діаграм хмарності та опадів, рози вітрів, їх аналіз.</p> <p>Дослідження</p> <p>Аналіз стану повітря у своєму населеному пункті з використанням різних джерел інформації та власних спостережень.</p> <p>Тема 3. Гідросфера</p> <p>Загальна кількість води на Землі, її розподіл між частинами гідросфери.</p> <p>Світовий океан та його частини: океани, моря, затоки, протоки. Шкала глибин, визначення глибин океанів і морів. Острови в океані. Властивості вод Світового океану.</p> <p>Рухи води в Океані. Життя в океанах і морях. Багатства вод Світового океану. Океан та людина.</p> <p>Води суходолу — поверхневі і підземні. Річка: річкова система, басейн річки, річкова долина. Найдовші, найбільші за площею басейну і найповноводніші річки світу. Пороги і водоспади.</p> <p>Живлення, водний режим і робота річок.</p> <p>Озера, їх різноманітність за площею, походженням озernih улоговин, солоністю. Найбільші і найглибші озера земної кулі.</p>	<p><i>оцінює:</i> вплив чистого повітря на здоров'я людини; наслідки впливу господарської діяльності людини на атмосферу і клімат Землі;</p> <p><i>визначає:</i> разом з членами родини способи регулювання температури та вологості в домашніх умовах, за різними джерелами особливості погоди в різних місцях світу.</p> <p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> ознаки понять «океан», «море», «затока», «протока», «острів», «океанічна течія», «річка», «озеро», «болото», «льодовик», «багаторічна мерзлота», «підземні води»;</p> <p><i>наводить приклади:</i> морів, заток, проток, островів, річок, озер;</p> <p><i>визначає:</i> особливості розподілу води між Світовим океаном і водами суходолу за відповідною діаграмою; географічне положення водних об'єктів, глибини океанів і морів за шкалою глибин; залежність напрямку і характеру течії річок від рельєфу, видів живлення та режиму річок від клімату;</p> <p><i>розрізняє:</i> способи зображення вод суходолу на плані місцевості та на карті; озера за походженням улоговин, стоком, типи боліт, материкові та гірські льодовики, штучні водойми, типи підземних вод;</p> <p><i>знаходить і позначає на контурній карті:</i></p> <p><i>моря:</i> Чорне, Азовське, Середземне, Червоне, Балтійське;</p> <p><i>протоки:</i> Керченська, Гібралтарська, Магелланова, Дрейка, Берингова;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>Болота, особливості їх утворення та поширення. Штучні водойми: ставки, водосховища, канали. Льодовики — багаторічні природні скупчення льоду. Особливості утворення і поширення льодовиків. Багаторічна мерзлота — підземне зледеніння. Утворення і поширення багаторічної мерзлоти. Підземні води, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні й мінеральні води. Значення вод суходолу для природи і людини. Охорона вод Світового океану і суходолу.</p> <p>Практична робота 7. Позначення на контурній карті морів, проток, заток, островів; річок, озер, водоспадів.</p> <p>Дослідження Дослідити гідрологічні особливості найближчої місцевої водойми та її використання.</p>	<p>затоки: Біскайська, Бенгальська, Мексиканська, Гвінейська; острови: Великобританія, Гренландія, Мадагаскар, Нова Гвінея; півострови: Аравійський, Кримський, Індостан, Лабрадор, Скандинавський, Сомалі; западина: Маріанська; річки: Дніпро, Дунай, Янцзи, Ніл, Амазонка, Міссісіпі; озера: Каспійське, Великі озера, Байкал, Вікторія; пояснює: причини і наслідки рухів води у Світовому океані; особливості живлення і режиму вод суходолу; порівнює: різні водні об'єкти; оцінює: роль води для життєдіяльності людини, вплив людини на різні частини гідросфери; виявляє: з членами родини способи очищення води в домашніх умовах і вплив якості води на здоров'я людини.</p>
2	<p>Тема 4. Біосфера та ґрунти Складові біосфери, особливості їх поширення на земній кулі. Властивості ґрунтів. Ґрунтовий покрив, карта ґрунтів. Вплив господарської діяльності людини на ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ суходолу та океану</p>	<p>Учень/учениця називає: ознаки понять «біосфера», «ґрунти», «ґрунтовий покрив», «рослинність», «тваринний світ»; переважаючі види рослин і тварин своєї місцевості; порівнює: види рослин і тварин, що поширені в різних широтах; пояснює: особливості поширення ґрунтів і живих організмів на земній кулі за допомогою карт; вплив людини на компоненти біосфери;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>Тема 5. Природні комплекси Природні комплекси (ландшафти) як наслідок взаємозв'язків компонентів природи. Географічна оболонка — найбільший природний комплекс Землі, її межі, властивості, закономірності розвитку. Природні зони Землі. Особливості природних зон екваторіальних, тропічних, помірних та полярних широт.</p> <p>Практична робота <i>(на місцевості)</i> 8. Ознайомлення з одним із природних комплексів (ландшафтів) своєї місцевості (яру, річки, лісу, парку тощо), виявлення взаємозв'язків між його компонентами</p>	<p><i>оцінює:</i> значення ґрунтів, рослинності і тваринного світу для життєдіяльності людини; <i>виявляє:</i> разом з членами родини сфери використання ґрунтів, рослинності та тваринного світу своєї місцевості.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> ознаки понять «природний комплекс», «географічна оболонка», «природна зона»; компоненти природного комплексу; <i>наводить приклади:</i> природних комплексів та комплексів, змінених людиною у своїй місцевості; <i>порівнює:</i> особливості основних природних зон Землі; <i>пояснює:</i> на конкретних прикладах наслідки взаємодії літосфери, атмосфери, гідросфери, біосфери; <i>оцінює:</i> вплив людини на природні комплекси у своїй місцевості; значення знань про природні комплекси для життєдіяльності людини</p>
5	РОЗДІЛ IV. Планета людей	
1	<p>Тема 1. Кількість і розміщення населення Землі Кількість населення Землі. Розселення населення на Землі. Найбільш заселені території земної кулі. Людські раси. Дослідження М. М. Миклухо-Маклая. Найчисельніші народи світу.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> чисельність населення Землі та населення України; людські раси; <i>аналізує:</i> карти густоти населення та людських рас; <i>розпізнає:</i> способи зображення держав і столиць на політичній карті світу;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>Тема 2. Держави світу Найбільші за площею та чисельністю населення держави світу та держави-сусіди України на політичній карті світу.</p> <p>Тема 3. Вплив людини на природу Зміни складових географічної оболонки людством. Зміни природних комплексів Землі. Забруднення довкілля та його охорона.</p> <p>Практична робота 9. Позначення на контурній карті кордонів найбільших держав та їх столиць.</p> <p>Дослідження Розробка міні-проекту з утилізації побутових відходів</p>	<p><i>визначає:</i> за картою найбільші держави і держави-сусіди України та їх столиці: Канада, Китай, США, Росія, Білорусь, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова;</p> <p><i>позначає:</i> на контурній карті кордони держав, підписує їх назви та столиці;</p> <p><i>характеризує:</i> види господарської діяльності та їх наслідки у своєму населеному пункті;</p> <p><i>порівнює:</i> людські раси за зовнішніми ознаками; густоту населення в різних регіонах земної кулі;</p> <p><i>оцінює:</i> вплив людини на природу, рівень забруднення навколишнього середовища в результаті здійснення різних видів господарської діяльності;</p> <p><i>висловлює судження:</i> про заходи щодо усунення негативних наслідків господарської діяльності у своєму населеному пункті;</p> <p><i>розробляє:</i> за допомогою членів родини міні-проект з утилізації побутових відходів</p>
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ	

7 клас

ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ

70 год, 2 год на тиждень, 6 год — резервні

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	ВСТУП	
2	Материками та океанами — як об'єкти вивчення регіональної географії. Джерела вивчення і дослідження материків та океанів. Карти материків та океанів, їх класифікація за охопленням території, змістом і призначенням	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> об'єкти вивчення географії материків та океанів, різні види карт; <i>наводить приклади</i> різних джерел інформації про материками та океани; <i>порівнює</i> карти за охопленням території; <i>аналізує і групує</i> карти атласу за різними ознаками; <i>визначає:</i> карти за охопленням території, змістом і призначенням; <i>оцінює:</i> значення для людини географічних знань про материками та океани</p>
2	РОЗДІЛ I. Загальні закономірності Землі	
1	Тема 1. Форма і рухи Землі Куляста форма Землі та її географічні наслідки. Розміри планети, їх вплив на величину географічної оболонки та просторові масштаби процесів, що відбуваються в ній. Рухи Землі, їх наслідки: добова і річна ритміка в географічній оболонці, час.	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> форму та площу Землі, материками, частини світу, океани; дні рівнодення та сонцестояння, пояси освітлення; <i>наводить приклади:</i> добових і річних ритмів як наслідки осьового та орбітального руху Землі; <i>показує на карті:</i> материками, частини світу і океани;</p>
1	Тема 2. Материками та океани — великі природні комплекси географічної оболонки Співвідношення і розподіл на Землі материків та океанів. Походження материків та	<p><i>характеризує:</i> осьове обертання та орбітальний рух Землі; <i>порівнює:</i> співвідношення суходолу та океану в різних півкулях планети; площі материків та океанів;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>океанічних западин. Материки і частини світу.</p> <p>Дослідження Сучасні материки й океани — наслідок розходження літосферних плит</p>	<p><i>пояснює:</i> утворення океанічних западин і материків унаслідок переміщення літосферних плит; <i>оцінює:</i> значення знань про закономірності Землі для себе</p>
51	РОЗДІЛ II. Материки	
3	<p>Тема 1. Головні особливості природи материків Геологічна історія формування рельєфу материків. Платформи і пояси складчастості. Кліматотвірні чинники. Розподіл сонячної енергії та температура повітря. Повітряні маси. Циркуляція атмосфери. Вплив підстилаючої поверхні і рельєфу на клімат. Кліматичні пояси і типи клімату Землі. Ландшафти материків, закономірності їх поширення на рівнинах та в горах: широтна зональність і вертикальна поясність.</p> <p>Практична робота 1. Аналіз тектонічної, геологічної та фізичної карт світу: виявлення зв'язків між геологічною будовою, тектологічними структурами і формами рельєфу.</p> <p>Дослідження Ландшафти у минулому й тепер</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> геологічні ери та епохи складчастості; основні і перехідні кліматичні пояси, природні зони; <i>наводить приклади:</i> платформ і відповідних рівнин, поясів складчастості та відповідних гір, різних за властивостями повітряних мас і типів клімату; <i>показує на карті:</i> найдавніші платформи, пояси складчастості, кліматичні пояси, природні зони; <i>пояснює:</i> закономірності формування рівнин і гір на материках, переміщення повітряних мас на різних широтах, широтну зональність і вертикальну поясність; <i>порівнює:</i> циркуляцію атмосфери в екваторіальних, тропічних, помірних та полярних широтах; <i>визначає:</i> за тектонічними картами платформ і поясів складчастості, за кліматичними картами— кліматичні пояси; за картами географічних поясів і природних зон — переважаючі типи ландшафтів на різних материках; <i>оцінює:</i> значення знань про формування природи материків</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
10	<p>Тема 2. Африка Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Геологічна будова, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Використання водних ресурсів. Особливості ґрунтово-рослинного покриву. Природні зони, закономірності їх розміщення. Стихійні явища природи. Екологічні проблеми. Об'єкти, занесені до списку природної і культурної спадщини ЮНЕСКО на материкау. Населення. Держави. Зв'язки України з державами африканського континенту.</p> <p>Практична робота 2. Визначення географічних координат крайніх точок та протяжності материка з півночі на південь та із заходу на схід Африки. Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів материка.</p> <p>Дослідження Наслідки зміни природи Африки</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> дослідників материка — Д. Лівінгстона, Г. Стенлі; характерні риси географічного положення Африки, форми рельєфу; кліматичні пояси; води суходолу; типові природні ландшафти материка; переважаючі типи ґрунтів; найвідоміші національні парки Африки: Серенгеті, Нгоронгоро, Кіліманджаро; <i>позначає і показує на карті:</i> миси: Рас-Енгела, Агульяс, Альмаді, Рас-Гафун; <i>моря:</i> Середземне, Червоне; <i>затоки:</i> Гвінейська, Аденська; <i>протоки:</i> Мозамбіцька, Гібралтарська та Бабель-Мандебська; <i>острів:</i> Мадагаскар; <i>півострів:</i> Сомалі; <i>гори:</i> Атлас, Драконові, Капські; <i>вулкани:</i> Кіліманджаро; <i>нагір'я:</i> Ефіопське; <i>плоскогір'я:</i> Східноафриканське; <i>річки:</i> Ніл, Конго, Нігер, Замбезі, Оранжева; <i>озера:</i> Вікторія, Танганьїка, Ньяса, Чад; <i>водоспади:</i> Вікторія; <i>пустелі:</i> Сахара, Наміб; <i>напівпустелі:</i> Калахарі. <i>держави та їх столиці:</i> Алжир, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Єгипет, Лівія, Нігерія, Південна Африка, Судан; <i>пояснює:</i> зв'язки між геологічною будовою, рельєфом і корисними копалинами материка, особливості клімату і розміщення кліматичних поясів на материкау;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
5	<p>Тема 3. Австралія та Океанія</p> <p>Географічне положення Австралії. Дослідження та освоєння материка. Геологічна будова, рельєф, корисні копалини.</p> <p>Клімат. Води суходолу. Рослинність і тваринний світ. Природні зони. Зміни природи материка людиною.</p> <p>Населення, його склад та розміщення. Австралія — країна-материк. Україна і Австралія. Об'єкти, занесені до Списку природної і культурної спадщини ЮНЕСКО.</p> <p>Природні особливості і заселення Океанії. Нова Зеландія — країна в Океанії</p> <p>Практична робота</p> <p>3. Нанесення об'єктів географічної номенклатури материка на контурну карту.</p>	<p><i>порівнює:</i> клімат різних кліматичних поясів; природні зони — вологих екваторіальних лісів, саван і рідколісь, пустель і напівпустель;</p> <p><i>характеризує:</i> розміщення корисних копалин, річок та озер на материк, основні екологічні проблеми материка: ерозію і засолення ґрунтів, вирубування лісів;</p> <p><i>визначає:</i> географічні координати; тип клімату за кліматичною картою та кліматодіаграмою;</p> <p><i>виявляє:</i> за допомогою членів родини основні сфери зв'язків країн Африки з Україною;</p> <p><i>оцінює:</i> наслідки екологічних, соціальних та економічних проблем у державах континенту.</p> <p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> характерні риси географічного положення материка; В. Янсзона, А. Тасмана, Дж. Кука, М. Ліндерса — дослідників материка; острови Океанії;</p> <p><i>наводить приклади:</i> форм рельєфу, типів клімату, внутрішніх вод, представників рослинності й тваринного світу Австралії та Океанії, видів господарської діяльності в Австралії та на островах Океанії;</p> <p><i>позначає і показує на карті:</i> миси: Йорк, Південно-Східний, Стіп-Пойнт, Байрон;</p> <p><i>моря:</i> Коралове, Тасманове;</p> <p><i>затоки:</i> Карпентарія, Велика Австралійська;</p> <p><i>острови:</i> Тасманія, Великий Бар'єрний риф, Нова Зеландія, Нова Гвінея;</p> <p><i>півострови:</i> Кейп-Йорк;</p> <p><i>плоскогір'я:</i> Західно-Австралійське;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>Дослідження Виявлення причин формування ендемічних та реліктових видів тварин та рослин Австралії.</p>	<p><i>низовини:</i> Центральна низовина; <i>гори:</i> Великий Вододільний хребет (г. Косцюшко); <i>річки:</i> Муррей, Дарлінг; <i>озера:</i> Ейр; <i>пустелі:</i> Велика Піщана пустеля, Велика пустеля Вікторія; <i>держави та їх столиці:</i> Австралія та Нова Зеландія; <i>характеризує:</i> особливості географічного положення материка та островів Океанії; головні риси населення та його господарської діяльності; <i>порівнює:</i> географічне положення Австралії та Африки; островів Океанії; <i>пояснює:</i> вплив рельєфу і клімату на формування вод суходолу, унікальність органічного світу; особливості заселення Австралії та островів Океанії; <i>визначає:</i> географічні координати і протяжність материка; форми рельєфу за фізичною картою, кліматичні показники за тематичними картами, тип клімату за кліматодіаграмами; <i>виявляє:</i> з допомогою членів родини райони проживання українців в Австралії, господарські зв'язки України з цією державою; <i>оцінює:</i> наслідки впливу людини на унікальну природу материка та островів Океанії.</p>
7	<p>Тема 4. Південна Америка Географічне положення. Дослідження та освоєння материка. Геологічна будова, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> характерні риси географічного положення материка; А. Веспуччі, А. Гумбольдта, М. Вавилова — дослідників материка; найголовніші риси природи материка;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>Води суходолу. Природні зони. Висотна пояси́сть Анд. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Об'єкти Південної Америки, занесені до списку природної і культурної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Зв'язки України з державами Південної Америки.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>4. Позначення географічних об'єктів материка на контурній карті. 5. Визначення типів клімату за кліматичними діаграмами.</p> <p>Дослідження</p> <p>Природні унікальні об'єкти Південної Америки</p>	<p><i>наводить приклади:</i> форм рельєфу, кліматичних поясів, внутрішніх вод, ґрунтів, рослинності та тваринного світу Південної Америки та країн континенту; <i>позначає і показує на карті:</i> <i>миси:</i> Галлінас, Фроуерд, Кабу-Бранка, Паріньяс, Горн; <i>моря:</i> Карибське; <i>затоки:</i> Ла-Плата; <i>протоки:</i> Магелланова, Дрейка; <i>острови:</i> Вогняна Земля, Фолклендські; <i>низовини:</i> Амазонська, Орінокська, Ла-Платська; <i>плоскогір'я:</i> Бразильське, Гвіанське; <i>гори:</i> Анди (г. Аконкагуа); <i>вулкани:</i> Сан-Педро, Котопахі; <i>річки:</i> Амазонка, Парана, Оріноко; <i>водоспади:</i> Анхель, Ігуасу; <i>озера:</i> Маракайбо, Тітікака; <i>пустелі:</i> Атакама; <i>держави та їх столиці:</i> Бразилія, Аргентина, Чилі; <i>характеризує:</i> особливості географічного положення, типи клімату, найбільші річкові системи, природні зони Південної Америки; риси населення та його господарської діяльності в різних країнах; <i>порівнює:</i> особливості природних умов Південної Америки та Африки; <i>пояснює:</i> закономірності поширення основних форм рельєфу, взаємозв'язки між геологічною будовою території і корисними копалинами, особливості</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>Тема 5. Антарктида Географічне положення. Дослідження материка. Українська дослідна станція «Академік Вернадський». Міжнародний статус материка. Антарктида й Антарктика. Особливості водних мас Південного океану. Геологічна будова, рельєф, клімат, рослинність і тваринний світ Антарктиди. Природні багатства, їх використання. Екологічні проблеми материка.</p> <p>Практична робота 6. Позначення географічних об'єктів материка на контурній карті.</p> <p>Дослідження Вплив Південної полярної області на природні особливості Землі</p>	<p>розподілу температури та опадів на материк, прояв широтної зональності та висотної поясності в Андах; <i>визначає:</i> географічні координати; форми рельєфу за фізичною картою, кліматичні показники за тематичними картами, тип клімату за кліматодіаграмою; висотні пояси Анд за схемою, географічне положення країн за політичною картою; <i>виявляє:</i> з допомогою членів родини взаємозв'язки країн Південної Америки з Україною, райони найбільших поселень українців в Аргентині та Бразилії; <i>оцінює:</i> наслідки втручання людини в природні комплекси материка.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> характерні риси географічного положення материка; Ф. Беллінсгаузена, М. Лазарева, Р. Амундсена, Р. Скотта — першовідкривачів материка; країни, які беруть участь у сучасних дослідженнях материка; характерні риси природи Антарктиди, Антарктики; <i>наводить приклади:</i> міжнародного співробітництва у вивченні Антарктиди; <i>позначає і показує на карті:</i> моря: Уеддела, Росса; <i>півострови:</i> Антарктичний; <i>гори:</i> Трансантарктичні; <i>вулкани:</i> Еребус; <i>характеризує:</i> особливості клімату, органічного світу Антарктиди та Південного океану; <i>пояснює:</i> причини утворення суцільного покривного зледеніння; вплив льодовикового покриву на природу материка;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
8	<p>Тема 6. Північна Америка Географічне положення. Історія відкриття та освоєння. Геологічна будова, рельєф, корисні копалини. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Висотна поясність. Зміни природи материка людиною. Сучасні екологічні проблеми. Об'єкти, занесені до Списку природної і культурної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Україна і держави Північної Америки.</p> <p>Практичні роботи 7. Позначення географічних об'єктів материка на контурній карті. 8. Складання порівняльної характеристики висотної полярності у різних частинах Кордильєр.</p> <p>Дослідження Розробка та обґрунтування маршруту, що проходить через об'єкти Північної Америки, занесені до списку природної спадщини ЮНЕСКО</p>	<p><i>оцінює:</i> сучасний стан природи та природних багатств материка, роль географії в дослідженні Антарктики; <i>висловлює судження:</i> про вплив Антарктиди на природні особливості планети; <i>підбирає:</i> разом з членами родини інформацію про сучасні дослідження українців в Антарктиді.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> характерні риси географічного положення материка; норманів, Г. Гудзона, Д. Кабота, В. Беринга, О. Чирикова — дослідників материка; характерні риси природи Північної Америки; <i>наводить приклади:</i> форм рельєфу, кліматичних поясів, внутрішніх вод, типів ґрунтів, рослинності і тваринного світу Північної Америки; впливу господарської діяльності людей на природу; <i>позначає і показує на карті:</i> миси: Мерчисон, Мар'ято, Принца Уельського, Сент-Чарльз; затоки: Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська, Аляска; <i>острови:</i> Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антильські (Куба, Гаїті, Ямайка), Малі Антильські, Канадський Арктичний архіпелаг; <i>півострови:</i> Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан; <i>рівнини:</i> Примексиканська низовина, Центральні і Великі рівнини; <i>гори:</i> Кордильєри (г. Мак-Кінлі), Скелясті, Аппалачі;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
16	<p>Тема 7. Євразія Географічне положення. Поділ Євразії на дві частини світу. Дослідження та освоєння материка. Рельєф, роль внутрішніх і зовнішніх сил у його формуванні. Корисні копалини.</p>	<p><i>річки:</i> Міссісіпі, Міссурі, Колумбія, Маккензі, Юкон, Колорадо; <i>водоспади:</i> Ніагарський; <i>озера:</i> Великі (Верхнє, Мічиган, Гурон, Ері, Онтаріо), Велике Солоне; <i>держави та їх столиці:</i> США, Канада, Мексика; <i>характеризує:</i> особливості географічного положення; основні риси рельєфу материка, типи клімату Північної Америки; води суходолу, природні зони, населення країн материка та його господарську діяльність; <i>порівнює:</i> рельєф і клімат Північної і Південної Америки; <i>пояснює:</i> залежність природи материка від особливостей його географічного положення та рельєфу, особливості освоєння материка людиною; <i>виявляє:</i> сфери зв'язків країн Північної Америки з Україною; <i>розробляє:</i> разом з членами родини маршрут подорожі найцікавішими природними об'єктами Північної Америки; <i>оцінює:</i> вплив господарської діяльності людини на природні комплекси материка.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> особливості географічного положення материка; дослідження і подорожі землепрохідців П. Тянь-Шанського, М. Пржевальського, О. Шмідта; характерні риси природи і населення Євразії; <i>наводить приклади:</i> форм рельєфу, типів клімату, річок та озер, типів ґрунтів, рослинності і тваринного світу, країн;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>Загальні риси клімату. Кліматичні пояси: континентальні, сезонно-вологі й вологі типи клімату. Води суходолу. Природні зони. Висотна поясність. Зміни природи материка людиною. Об'єкти, занесені до Списку природної і культурної спадщини ЮНЕСКО. Населення. Держави. Найбільші держави Європи та Азії. Зв'язки України з країнами Європи та Азії.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>9. Позначення об'єктів географічної номенклатури материка на контурній карті. 10. Визначення типів клімату в межах помірного кліматичного поясу за допомогою кліматодіаграм. 11. Порівняльна характеристика ландшафтів у різних секторах однієї природної зони.</p> <p>Дослідження</p> <p>Здійснення уявної подорожі уздовж 50-ї паралелі. Виявлення природних закономірностей за маршрутом слідування, складання карти маршруту з позначенням країн та унікальних природних об'єктів</p>	<p><i>позначає і показує на карті:</i> <i>миси:</i> Рока, Дежньова, Челюскін, Піай; <i>моря:</i> Північне, Балтійське, Середземне, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Охотське, Берингове, Східнокитайське, Південно-Китайське, Аравійське; <i>затоки:</i> Біскайська, Бенгальська, Аденська, Перська, Сіамська, Ботнічна; <i>протоки:</i> Дарданелли, Босфор, Ла-Манш, Гібралтарська, Малаккська, Берингова; <i>острови:</i> Великобританія, Ірландія, Шпіцберген, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські (Калімантан, Суматра, Ява), Філіппінські; <i>півострови:</i> Скандинавський, Піренейський, Апеннінський, Балканський, Кримський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея, Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський; <i>гори:</i> Альпи, Піренеї, Апенніни, Карпати, Кримські, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма); <i>рівнини:</i> Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська; <i>низовини:</i> Прикаспійська, Індо-Гангська, Месопотамська; <i>плоскогір'я:</i> Середносибірська, Декан; <i>нагір'я:</i> Тібет, Іранське; <i>вулкани:</i> Гекла, Везувій, Ключевська Сопка, Фудзіяма; <i>пустелі:</i> Каракуми, Гобі, Руб-ель-Халі;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
		<p><i>річки:</i> Рейн, Ельба, Дунай, Дніпро, Дністер, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр;</p> <p><i>озера:</i> Женевське, Ладозьке, Байкал, Балхаш, Мертве море;</p> <p><i>держави та їх столиці:</i> Україна, Росія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Китай, Індія, Японія;</p> <p><i>характеризує:</i> особливості географічного положення Євразії; основні риси рельєфу та закономірності розміщення корисних копалин; чинники формування клімату, кліматичні пояси і типи клімату: континентальні, сезонно-вологі та вологі; типи річок за їх живленням і режимом; закономірності розміщення природних зон Євразії; населення материка;</p> <p><i>порівнює:</i> відмінності клімату і природних комплексів у межах помірного поясу Євразії;</p> <p><i>пояснює:</i> причини різноманітності природи Євразії, особливості освоєння материка людиною;</p> <p><i>визначає:</i> розміри материка, за тематичними картами — риси клімату, рослинності і тваринного світу, напрями господарської діяльності в країнах Європи та Азії;</p> <p><i>виявляє:</i> з допомогою членів родини сфери співпраці України з державами Європи та Азії;</p> <p><i>оцінює:</i> наслідки сучасного впливу господарської діяльності людини на природу материка</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
6	РОЗДІЛ III. Океани	
2	<p>Тема 1. Головні особливості природи Світового океану Рельєф дна Світового океану — результат переміщення літосферних плит. Водні маси (поверхневі та підводні), їх властивості, географічне поширення. Течії у Світовому океані. Закономірності поширення життя у Світовому океані. Океан і людина. Роль Світового океану в життєдіяльності людини.</p> <p>Дослідження Взаємодія Світового океану, атмосфери та суходолу, її наслідки.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> характерні риси рельєфу дна Світового океану, властивості водних мас, особливості переміщення океанічних течій, закономірності поширення живих організмів; <i>наводить приклади:</i> серединно-океанічних хребтів, глибоководних жолобів, підводних рівнин, течій, видів рослин і тварин, видів людської діяльності в океані; <i>показує:</i> на карті п'ять основних замкнутих кілець поверхневих течій; <i>пояснює:</i> утворення серединно-океанічних хребтів та глибоководних жолобів, властивості водних мас, закономірності переміщення течій; <i>визначає:</i> основні джерела й шляхи забруднення океанічних вод; <i>порівнює:</i> властивості водних мас різних частин Світового океану; <i>оцінює:</i> роль Світового океану в житті людини, наслідки впливу діяльності людей на екологічний стан Світового океану.</p>
1	<p>Тема 2. Тихий океан Географічне положення океану. Історія відкриття та освоєння. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси. Вплив Тихого океану на природу сусідніх материків і життєдіяльність людей.</p> <p>Практична робота 12. Позначення географічних об'єктів та течій Тихого океану на контурній карті</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> характерні риси географічного положення і природи Тихого океану, природні багатства, відомі географічні об'єкти — моря, затоки, протоки, острови, форми рельєфу; <i>наводить приклади:</i> форм рельєфу дна, течій, видів рослин і тварин; <i>позначає і показує на карті: течії:</i> Північна та Південна Пасатна, Куросіо, Західних Вітрів,</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>Тема 3. Атлантичний океан Географічне положення океану. Історія відкриття та освоєння. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси, їх використання. Охорона природи океану. Вплив Атлантичного океану на природні особливості сусідніх материків і життєдіяльність населення.</p> <p>Практична робота 13. Позначення географічних об'єктів і течій Атлантичного океану на контурній карті</p>	<p>Каліфорнійська, Перуанська; <i>пояснює:</i> властивості водних мас та переміщень морських течій; особливості рельєфу дна та характерні риси клімату Тихого океану; своєрідність органічного світу; <i>визначає:</i> основні джерела й шляхи забруднення океанічних вод; <i>порівнює:</i> властивості водних мас різних частин Тихого океану; <i>оцінює:</i> вплив Тихого океану на життя і діяльність людей на прибережних територіях.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> характерні риси географічного положення і природи Атлантичного океану, відомі географічні об'єкти; <i>наводить приклади:</i> форм рельєфу дна, течій; представників органічного світу; <i>позначає і показує на карті:</i> <i>підводні хребти:</i> Північноатлантичний, Південноатлантичний; <i>течії:</i> Гольфстрім, Північноатлантична, Канарська, Лабрадорська; <i>характеризує:</i> типи клімату, різноманітність органічного світу; природні багатства та проблеми забруднення океану; <i>порівнює:</i> переміщення океанічних течій у північних і південних частинах океану; <i>пояснює:</i> особливості формування серединно-океанічних хребтів; властивості водних мас; <i>оцінює:</i> вплив Атлантичного океану на природу материків і життєдіяльність людей;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>Тема 4. Індійський океан Географічне положення океану. Історія відкриття та освоєння. Рельєф дна. Клімат і води. Органічний світ і природні ресурси. Види господарської діяльності в океані. Охорона природи океану. Вплив Індійського океану на природні особливості сусідніх материків і життєдіяльність населення.</p> <p>Практична робота 14. Складання лоції Індійського океану.</p>	<p><i>визначає:</i> з родиною види діяльності в морях Атлантичного океану, що омивають територію України.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> характерні риси природи океану; <i>наводить приклади:</i> форм рельєфу дна океану, течій, представників органічного світу; <i>показує на карті:</i> відомі географічні об'єкти, а також Зондський глибоководний жолоб; <i>підводні хребти:</i> Західноіндійський, Аравійсько-Індійський, Центральньо-Індійський; <i>течії:</i> Мусонна, Мадагаскарська; <i>характеризує:</i> особливості формування рельєфу дна та клімату Індійського океану, властивості водних мас, руху океанічних течій; своєрідність органічного світу; <i>порівнює:</i> особливості географічного положення, природи Індійського океану з Тихим та Атлантичним океанами; <i>пояснює:</i> відмінності в циркуляції водних мас в північній та південній частинах океану; <i>оцінює:</i> вплив океану на сусідні материки і людської діяльності на природу океану.</p>
1	<p>Тема 5. Північний Льодовитий океан Географічне положення Північного Льодовитого океану у високих широтах.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> природні особливості океану; <i>наводить приклади:</i> форм рельєфу дна, представників органічного світу;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>Історія географічних досліджень океану. Рельєф дна. Клімат і води. Льодові умови океану. Органічний світ і природні ресурси. Вплив Північного Льодовитого океану на природні особливості сусідніх материків і життєдіяльність населення.</p> <p>Практична робота 15. Позначення географічних об'єктів Північного Льодовитого океану на контурній карті</p>	<p><i>показує на карті:</i> вже відомі географічні об'єкти, а також <i>підводні хребти:</i> Ломоносова, Менделєєва; Трансарктичну течію; <i>характеризує:</i> своєрідність географічного положення, особливості природи та освоєння океану; <i>порівнює:</i> природні умови в західних і східних частинах океану; <i>пояснює:</i> вплив географічного положення океану на клімат, властивості водних мас та їх переміщення; поширення органічного світу; <i>оцінює:</i> природні ресурси океану, можливості їх використання та наявні екологічні проблеми</p>
3	РОЗДІЛ IV. Природа материків та океанів і людина	
2	<p>Тема 1. Природні ресурси материків та океанів Класифікація природних ресурсів. Сфери використання природних ресурсів на материках і в океанах. Наслідки природокористування: порушення природної рівноваги, створення антропогенних ландшафтів.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> види природних ресурсів; основні типи природоохоронних територій, міжнародні організації з охорони природи; <i>наводить приклади:</i> раціонального і нераціонального природокористування; змін природних комплексів під впливом людини; типів антропогенних ландшафтів, основних видів забруднення довкілля; міжнародних організацій з охорони природи;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>Тема 2. Екологічні проблеми материків та океанів</p> <p>Забруднення навколишнього середовища. Види забруднення, основні джерела їх надходження. Міжнародне співробітництво у розв'язанні екологічних проблем. Міжнародні організації з охорони природи.</p> <p>Дослідження</p> <p>Причини і наслідки забруднення Землі</p>	<p><i>показує на карті:</i> відомі з розділу «Материки» природоохоронні території, райони екологічного лиха;</p> <p><i>характеризує:</i> різні види забруднення природи; екологічні проблеми материків і океанів та можливі шляхи їх розв'язання;</p> <p><i>порівнює:</i> рівень забруднення навколишнього середовища в різних регіонах Землі;</p> <p><i>пояснює:</i> причини порушення природної рівноваги,</p> <p><i>оцінює:</i> роль міжнародного співробітництва у розв'язанні проблем взаємодії природи і суспільства</p>
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ	

8 клас

ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

70 год, 2 год на тиждень, 6 год — резервні

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
5	ВСТУП	
	<p>Географія України: об'єкти вивчення, методи загальнонаукових та спеціальних досліджень фізичної і соціально-економічної географії. Географічні відомості про територію України в минулому. Сучасні географічні дослідження.</p> <p>Картографічні джерела географічної інформації. Геоінформаційні системи (ГІС). Інтернет-джерела. Сучасні навігаційні системи. GPS.</p> <p>Способи зображення географічних об'єктів та явищ на фізичних та економічних картах. Топографічні карти. Плани міст, схеми руху транспорту</p> <p>Практична робота</p> <p>1. Визначення напрямків, відстаней, площ, географічних, прямокутних координат та висот точок на топографічній карті.</p> <p>Дослідження</p> <p>Прокладання маршрутів за топографічною картою, обґрунтування вибору маршрутів</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> об'єкти та основні розділи курсу «Географія України», методи географічних досліджень, джерела географічної інформації: картографічні, статистичні, аудіовізуальні та ін.;</p> <p><i>наводить приклади:</i> мандрівників та дослідників території України, географічних та статистичних видань, різних видів карт, Інтернет-джерел, навчальних карт та атласів;</p> <p><i>характеризує:</i> методи і засоби отримання географічної інформації, внесок учених у дослідження території України в минулому й тепер;</p> <p><i>визначає:</i> об'єкти, напрямки, відстані, географічні, прямокутні координати та висоту точок на топографічній карті;</p> <p><i>користується:</i> з допомогою членів родини планами міст, схемами руху транспорту, GPS;</p> <p><i>знаходить:</i> в Інтернет-джерелах відображення місцевості супутниковою зйомкою, інформацію про географічні дослідження території України в різні епохи;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
		<p><i>пояснює:</i> відмінності між різними видами карт, картографічними проекціями;</p> <p><i>оцінює:</i> значення джерел географічної інформації для життєдіяльності людини</p>
3	РОЗДІЛ І. Географічний простір України	
1	<p>Тема 1. Формування території України Територіальні зміни меж України упродовж XX ст. та їх географічне вивчення. Особливості сучасного адміністративно-територіального устрою.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає і показує на карті:</i> суходільні і морські кордони України, країни-сусіди, крайні точки, одиниці адміністративно-територіального устрою; етапи формування території країни; <i>наводить приклади:</i> територіальних змін меж України упродовж XX ст., складових державної території;</p> <p><i>характеризує:</i> особливості фізико- та економіко-географічного положення країни; <i>визначає:</i> за допомогою карти протяжність території України в градусах і кілометрах, місцевий і поясний час;</p> <p><i>пояснює:</i> переваги географічного положення України, особливості сучасного адміністративно-територіального устрою;</p> <p><i>оцінює:</i> значення знань про систему обчислення часу; <i>виявляє:</i> разом із членами родини час у сусідніх з Україною країнах порівняно з київським</p>
1	<p>Тема 2. Україна на карті Європи і світу Географічне положення. Державна територія України. Державні кордони, розміри території, географічний центр країни та Європи. Місце України на політичній карті Європи і світу.</p>	
1	<p>Тема 3. Україна на карті годинних поясів Міжнародна система відліку часу. Місцевий і поясний час. Особливості відліку часу в Україні порівняно з іншими країнами світу</p> <p>Практичні роботи 2. Позначення на контурній карті кордонів, назв сусідніх держав, крайніх точок, географічного центру України та Європи; визначення протяжності території країни.</p>	

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	3. Розв'язування задач на визначення місцевого та поясного часу за допомогою карти годинних поясів	
25	РОЗДІЛ II. Природні умови і ресурси України	
5	<p>Тема 1. Геологічна будова, тектонічні структури, рельєф, мінеральні ресурси Геологічне літочислення. Тектонічна та геологічна карти України. Зміна природних умов території України в різні геологічні ери. Загальний план будови поверхні. Вплив зовнішніх та внутрішніх процесів на формування рельєфу. Генетичні типи рельєфу. Мінеральні ресурси України. Географія паливних ресурсів. Географія рудних ресурсів. Географія нерудних ресурсів. Мінеральні води та грязі. Проблеми раціонального використання мінеральних ресурсів.</p> <p>Практична робота 4. Встановлення за картами (тектонічною, геологічною, фізичною) взаємозв'язків між тектонічними структурами і формами рельєфу, геологічною будовою та корисними копалинами у межах України.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає і показує на карті: тектонічні структури:</i> Східноєвропейська платформа, Український щит, Волино-Подільська плита, Дніпровсько-Донецька западина, Причорноморська западина, Скіфська платформа, Донецька складчаста область, Карпатська і Кримська складчасті системи; <i>низовини:</i> Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська, Поліська; <i>височини:</i> Придніпровська, Подільська, Донецька, Приазовська, Хотинська; <i>гори:</i> Українські Карпати, Кримські; <i>вершини:</i> Говерла, Роман-Кош, Берда; <i>басейни і родовища корисних копалин:</i> Донецький та Львівсько-Волинський кам'яновугільні басейни, Дніпровський буровугільний басейн та Західний, Східний, Південні нафтогазоносні райони, Криворізький залізрудний басейн, Кременчуцьке родовище.</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>Дослідження Історія розвитку Землі в межах України та її наслідки.</p> <p>Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси Кліматотвірні чинники: сонячне випромінювання, циркуляція</p>	<p>залізних руд, Придніпровський марганцеворудний басейн, Микитівське родовище ртутних руд, Іршанське родовище титанових руд, Побузький хромітово-нікелеворудний район, Артемівське, Слов'янське, Солотвинське, Сиваське родовища кухонної солі, Калуське та Стебницьке родовища калійної солі, Яворівське родовище сірки, Завалівське родовище графіту; <i>наводить приклади:</i> поширення корисних копалин, основних типів і форм рельєфу; <i>формулює поняття:</i> «платформа», «щит», «область складчастості»; <i>визначає:</i> вік гірських порід за геологічною картою; <i>порівнює:</i> особливості природних умов території в різні геологічні ери; <i>пояснює:</i> вплив дніпровського зледеніння, лесонакопичення, неотектонічних рухів на формування рельєфу; <i>встановлює:</i> взаємозв'язки основних форм рельєфу з тектонічними структурами, корисних копалин з геологічною будовою території; <i>оцінює:</i> вплив людини на рельєф, наслідки використання корисних копалин; <i>висловлює судження:</i> щодо раціонального використання корисних копалин та охорони надр.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> основні кліматотвірні чинники; кліматичні показники; типи клімату;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>атмосфери, підстилаюча поверхня. Повітряні маси, що впливають на клімат України, атмосферні фронти. Циклони та антициклони. Взаємодія кліматотвірних чинників. Кліматична карта України. Регіональні відмінності клімату. Кліматичні ресурси, їх використання.</p> <p>Сезонні погодні умови і погодні явища. Вплив погодно-кліматичних умов на здоров'я і господарську діяльність людини. Метеорологічна служба. Синоптична карта.</p> <p>Практична робота 5. Складання прогнозу погоди для своєї місцевості.</p> <p>Дослідження Визначення впливу несприятливих погодних явищ на життєдіяльність людини (на прикладі свого регіону).</p>	<p><i>наводить приклади:</i> небезпечних явищ природи та їх наслідків; <i>формулює поняття:</i> «атмосферний фронт», «циклон», «антициклон»; <i>характеризує:</i> особливості розподілу сонячної енергії, напрямки руху атмосферних фронтів, циклонів та антициклонів, річний розподіл кліматичних показників у межах території України; <i>визначає:</i> за кліматичною картою особливості розподілу температури повітря та опадів; <i>порівнює:</i> особливості зволоження в різних частинах України; кліматичні умови своєї місцевості з іншими регіонами; <i>пояснює:</i> дію кліматотвірних чинників; <i>складає:</i> прогноз погоди за синоптичними картами, народними прикметами; <i>оцінює:</i> кліматичні ресурси та сфери їх використання в Україні.</p>
3	<p>Тема 3. Води суходолу і водні ресурси Поверхневі води. Основні річкові басейни та системи. Річкова долина: річище, заплава, тераси, меандри. Падіння, похил річки. Живлення і водний режим річок. Річковий стік, витрати води. Твердий стік. Озера, їх типи; особливості водного режиму. Болота, їх типи і поширення, причини заболочення.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> складові поверхневих вод у межах України, основні артезіанські басейни, водосховища і канали; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> <i>річкові системи:</i> Дніпра, Сіверського Дінця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю; <i>озера:</i> Ялпуг, Сасик, Шацькі, Синевир; <i>лимани:</i> Дніпровсько-Бузький, Молочний, Дністровський;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>Водосховища та канали. Підземні води. Основні артезіанські басейни України. Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання та охорони.</p> <p>Дослідження</p> <p>1. Виявлення закономірностей розміщення басейнів найбільших річок, озер, водосховищ, каналів, артезіанських басейнів, вододілів; визначення типу живлення, режиму річок з допомогою карт атласу.</p> <p>2. Аналіз забезпеченості водними ресурсами різних територій України.</p> <p>Тема 4. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. Ґрунтови та біотичні ресурси</p> <p>Умови ґрунтоутворення, структура ґрунту. Карта ґрунтів України: основні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Ґрунтові ресурси. Раціональне використання і охорона ґрунтових ресурсів.</p>	<p>водосховища: Київське, Канівське, Кременчуцьке, Каховське, Дніпровське, Дніпродзержинське;</p> <p>канали: Північнокримський, Дніпро-Донбас, Каховський;</p> <p>артезіанські басейни: Дніпровсько-Донецький, Волино-Подільський, Причорноморський;</p> <p>формулює поняття: «річкова долина», «заплава», «тераса», «водний режим», «річковий стік», «витрати води», «канал», «водосховище», «водні ресурси»;</p> <p>характеризує: водні об'єкти України за типовим планом; шляхи раціонального використання водних ресурсів;</p> <p>пояснює: особливості живлення та водного режиму річок, озер;</p> <p>порівнює: гідрологічні особливості водних об'єктів;</p> <p>визначає: падіння та похил річки;</p> <p>виявляє: разом із членами родини джерела забезпечення водою їхнього населеного пункту, якість води, способи її очищення в домашніх умовах;</p> <p>оцінює: наявні водні ресурси своєї місцевості, наслідки їх використання.</p> <p>Учень/учениця</p> <p>називає: основні чинники ґрунтоутворення, типи рослинності, наводить приклади: основних типів ґрунтів, рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України;</p> <p>розпізнає: види рослин і тварин, занесених до Червоної книги України;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
8	<p>Рослинний покрив України, закономірності його поширення. Червона та Зелена книги України. Рослинні ресурси, їх охорона і відтворення.</p> <p>Тваринний світ України, його різноманітність. Вплив людини на тваринний світ. Тварини, занесені до Червоної книги України. Тваринні ресурси України, заходи щодо їх відтворення та охорони.</p> <p>Тема 5. Ландшафти України</p> <p>Ландшафт як просторово-цілісна система.</p> <p>Карта ландшафтів України.</p> <p>Районування природних ландшафтів, їх відображення на картах.</p> <p>Рівнинні ландшафти, їх різноманітність.</p> <p>Природні зони України, використання та охорона їх природних ресурсів.</p> <p>Гірські ландшафти України, особливості їх зміни з висотою.</p> <p>Українські Карпати і Кримські гори, використання та охорона природних ресурсів гірських областей.</p> <p>Природні умови і ресурси Чорного та Азовського морів, проблеми їх раціонального використання.</p>	<p><i>характеризує:</i> видовий склад і поширення рослин, тварин, ґрунтові та біологічні ресурси України;</p> <p><i>пояснює:</i> умови ґрунтоутворення, особливості поширення ґрунтів, закономірності поширення основних типів рослинності;</p> <p><i>аналізує:</i> карти ґрунтів України, рослинності і тваринного світу;</p> <p><i>визначає:</i> разом із членами родини типи ґрунтів у своїй місцевості, їх родючість, види рослин і тварин;</p> <p><i>оцінює:</i> роль ґрунтових і біологічних ресурсів у господарській діяльності, наслідки їх використання в різних регіонах України.</p> <p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> чинники формування природних ландшафтів, основні природні країни, природні зони та гірські країни;</p> <p><i>наводить приклади і показує на карті:</i> природні зони, гірські країни, найбільші острови (Зміїний, Джарилгач), півострови (Кримський, Керченський), коси (Арабатська Стрілка), затоки (Каркінітська), протоки (Керченська); півострови, острови, затоки, протоки, коси;</p> <p><i>характеризує:</i> рівнинні, лісові, лісостепові, степові та гірські ландшафти, природні комплекси морів;</p> <p><i>пояснює:</i> на конкретних прикладах особливості взаємодії компонентів природи у ландшафті;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>Практична робота 6. Складання порівняльної характеристики природних зон України (на вибір).</p> <p>Дослідження Переважаючі ландшафти своєї місцевості, їх освоєння і використання.</p> <p>Тема 6. Природо-користування Природно-ресурсний потенціал України та його використання. Основні види забруднень довкілля в Україні. Вплив екологічної ситуації на життєдіяльність населення України. Природно-заповідний фонд України. Національна екологічна мережа. Моніторинг навколишнього середовища. Основні заходи щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля. Ресурсно-екологічні аспекти сталого розвитку України.</p> <p>Практичні роботи 7. Позначення на контурній карті об'єктів природно-заповідного фонду України. 8. Оцінка змін ландшафту та пропозиції щодо його облаштування</p>	<p><i>аналізує:</i> карту ландшафтів, співвідношення природних та антропогенних ландшафтів у своїй місцевості, ландшафтні профілі; <i>оцінює:</i> природні ресурси зон, гірських областей, морів, наслідки впливу господарської діяльності людини на їх природні особливості.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> складові природно-ресурсного потенціалу України, види забруднень довкілля; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> об'єкти природно-заповідного фонду України; <i>біосферні заповідники:</i> Асканія Нова, Карпатський, Дунайський, Чорноморський; <i>природні заповідники:</i> Карадазький, Український степовий, Медобори, Канівський, Поліський; <i>національні природні парки:</i> Карпатський, Шацький, Синевір, Подільські Товтри; <i>регіональні ландшафтні парки:</i> Меотида; <i>характеризує:</i> сучасну екологічну ситуацію в Україні; <i>пояснює:</i> суть понять «екологічна ситуація», «моніторинг навколишнього середовища»; <i>аналізує:</i> природно-ресурсний потенціал у різних регіонах України, аспекти раціонального природокористування;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
		вплив екологічної ситуації на здоров'я населення; <i>визначає:</i> з членами родини об'єкти природно-заповідного фонду своєї місцевості; <i>оцінює:</i> переваги створення національної екологічної мережі, наслідки використання й охорони природних умов і природних ресурсів України
4	РОЗДІЛ III. Населення України	
1	<p>Тема 1. Демографічні процеси та статево-віковий склад населення</p> <p>Чисельність населення України, її зміни. Природний і механічний рух населення. Статево-віковий склад населення, його особливості в різних регіонах України. Тривалість життя населення.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> кількість населення в Україні; ознаки понять «природний рух населення», «механічний рух населення», «природний приріст», «депопуляція», «еміграція», «імміграція», «місто», «село», «урбанізація», «міська агломерація», «система розселення», «зайнятість», «безробіття»; міста-мільйонери, етнографічні групи українців; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> розміщення етнографічних груп українців та національних меншин; міст-мільйонерів та інших найбільших за чисельністю міст, міські агломерації, країни з найбільш численними українськими діаспорами; <i>характеризує:</i> статево-вікову піраміду населення, особливості етнічного складу населення, особливості матеріальної та духовної культури українського народу; <i>пояснює:</i> причини нерівномірного розміщення населення; депопуляції населення, строкатого національного складу населення України; зовнішніх міграцій, неповної зайнятості населення, змін у структурі зайнятості;</p>
1	<p>Тема 2. Розселення населення</p> <p>Густота населення, її територіальні відмінності. Міське і сільське населення. Міське розселення, урбанізація, її територіальні відмінності в Україні. Типи міст за кількістю населення та функціями. Міські агломерації. Сільське розселення. Типи сільських поселень, їх поширення в Україні.</p>	
1	<p>Тема 3. Етнічний склад населення та українська діаспора</p> <p>Етнічний склад населення України та окремих регіонів. Етнографічні групи українців. Українські етнічні та етнографічні землі.</p>	

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>Українська діаспора та її географія. Зв'язки із українцями зарубіжжя. Матеріальна та духовна культура українського народу.</p> <p>Тема 4. Зайнятість населення Поняття «трудові ресурси», «економічно активне населення», «зайнятість», «безробіття». Сфери економічної діяльності та зайнятість населення. Проблеми зайнятості населення.</p> <p>Практична робота 9. Порівняльний аналіз зайнятості населення та безробіття за регіонами України.</p> <p>Дослідження Аналіз причин, що зумовлюють міграцію населення України</p>	<p><i>аналізує:</i> графіки динаміки чисельності населення, функції міст, наслідки урбанізації, географію трудових ресурсів, показники зайнятості населення за областями України; <i>оцінює:</i> соціальні проблеми в сільській місцевості, значення високого рівня професійної компетентності трудових ресурсів для подальшого господарського розвитку; <i>виявляє:</i> з родиною, як змінювалася кількість членів сім'ї у попередніх поколіннях</p>
27	РОЗДІЛ IV. Господарство України	
2	<p>Тема 1. Особливості господарства України Поняття про господарство і національну економіку. Структура господарства: сфери, сектори, види економічної діяльності. Форми власності підприємств і організації виробництва. Чинники розміщення виробництва. Спеціалізація території. Економічний потенціал України. Вплив географічного положення на розвиток господарства. Людський та природно-ресурсний потенціал</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> ознаки понять «господарство», «національна економіка», «сфера господарства», «вид економічної діяльності»; «економічний потенціал», <i>наводить приклади:</i> видів економічної діяльності, підприємств і територій з різною спеціалізацією; <i>характеризує:</i> особливості галузевої і територіальної структури господарства, чинники розміщення виробництва; <i>порівнює:</i> форми організації виробництва;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>як чинники розвитку господарства. Основні показники соціально-економічного розвитку країни.</p> <p>Практична робота 10. Складання схеми структури господарства України, її аналіз.</p> <p>Тема 2. Паливна промисловість та електроенергетика Значення паливної промисловості та електроенергетики для розвитку господарства країни. Паливно-енергетичний баланс України. Паливна промисловість: вугільна, нафтова, газова. Проблеми і перспективи розвитку паливної промисловості та електроенергетики. Електроенергетика. Типи електростанцій, їх особливості і частка у виробництві електроенергії. Географія розміщення ТЕС, ГЕС/ГАЕС, АЕС. Енергосистеми. Проблеми і перспективи розвитку галузі. Енергетична безпека країни. Проблеми енергозбереження. Використання альтернативних джерел енергії. Місце України у світі з виробництва палива та електроенергії. Вплив виробництва палива та електроенергії на довкілля.</p>	<p><i>пояснює:</i> зміни у господарському комплексі України на сучасному етапі; <i>аналізує:</i> схему структури господарства України, динаміку співвідношень між секторами господарства; <i>визначає:</i> з родиною типи підприємств, які функціонують у своєму регіоні, та місце роботи членів родини; <i>оцінює:</i> соціально-економічні наслідки трансформації господарства України.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> склад ПЕК, типи електростанцій, структурні, технічні, економічні проблеми функціонування енергетичної галузі, шляхи енергозбереження; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> <i>електростанції:</i> Запорізька, Рівненська, Південноукраїнська, Хмельницька АЕС, Вуглегірська, Луганська, Слов'янська, Запорізька, Криворізька, Придністровська, Трипільська, Ладизинська ТЕС, Бурштинська і Добротвірська ТЕС; каскад ГЕС/ГАЕС на Дніпрі, Дністровськв ГЕС, Новоазовська ВЕС; <i>характеризує:</i> особливості розвитку і розміщення галузей паливної промисловості; <i>порівнює:</i> особливості виробництва електроенергії та чинники розміщення ТЕС, ГЕС, АЕС;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>Дослідження Особливості енергозбереження удома та в школі.</p> <p>Тема 3. Машинобудування Значення машинобудування для розвитку господарства країни. Особливості розміщення підприємств машинобудування. Географія найважливіших галузей. Проблеми і перспективи розвитку машинобудування. Місце України у світі з виробництва продукції машинобудування.</p> <p>Дослідження Провести моніторинг енергоощадливої побутової техніки.</p>	<p><i>аналізує:</i> статистичні дані розвитку паливної промисловості та електроенергетики; <i>оцінює:</i> значення виробництва палива та електроенергетики в господарстві України.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> види виробництва продукції машинобудування, найбільші підприємства, їхні проблеми і перспективи розвитку; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> <i>великі центри машинобудування:</i> Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Львів, Одеса, Миколаїв, Херсон; <i>характеризує:</i> особливості розвитку і розміщення машинобудування на сучасному етапі; <i>пояснює:</i> чинники розміщення машинобудування; <i>аналізує:</i> схему зв'язків у машинобудуванні; <i>виявляє:</i> з родиною сфери використання продукції машинобудування, енергоощадливі побутові прилади; <i>оцінює:</i> роль машинобудування у розвитку господарства України та зовнішньоекономічних зв'язках.</p>
2	<p>Тема 4. Чорна та кольорова металургія Значення чорної та кольорової металургії в розвитку господарства України. Чорна металургія: сировинна база, географія виробництва чорних металів, металургійні</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> основні виробництва чорної і кольорової металургії, найбільші металургійні підприємства країни, проблеми і перспективи їх розвитку;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>райони та найбільші центри та підприємства.</p> <p>Кольорова металургія: сировинна база, географія виробництва кольорових металів, найбільші підприємства.</p> <p>Місце України у світі з виробництва продукції чорної та кольорової металургії. Вплив металургійного виробництва на довкілля. Проблеми і перспективи розвитку металургії.</p> <p>Тема 5. Хімічна промисловість</p> <p>Значення хімічної промисловості для розвитку господарства країни. Структура та особливості виробництва хімічної промисловості, чинники розміщення підприємств.</p> <p>Географія хімічної промисловості. Місце України у світі з виробництва продукції хімічної промисловості. Вплив хімічного виробництва на довкілля, його проблеми і перспективи розвитку</p>	<p><i>наводить приклади і показує на карті:</i></p> <p><i>основні райони та найбільші центри металургії:</i> Придніпровський металургійний район (центри: Кривий Ріг, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Новомосковськ), Донецький металургійний район (Донецьк, Макіївку, Єнакієве, Алчевськ, Краматорськ), Приазовський металургійний район (Маріуполь); <i>центри виплавки кольорових металів:</i> Запоріжжя, Микитівка, Побузьке, Артемівськ, Николаїв.</p> <p><i>характеризує:</i> наслідки впливу металургійного виробництва на довкілля;</p> <p><i>пояснює:</i> особливості розміщення підприємств чорної і кольорової металургії;</p> <p><i>аналізує:</i> статистичні дані щодо обсягів виробництва металургійної продукції;</p> <p><i>оцінює:</i> значення металургії для розвитку господарства країни та зовнішньоекономічних зв'язків.</p> <p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> види хімічного виробництва;</p> <p><i>наводить приклади і показує на карті:</i> основні райони та найбільші центри хімічної промисловості України: Лисичанськ, Рівне, Черкаси, Калуш, Артемівськ, Слов'янськ, Горлівка.</p> <p><i>характеризує:</i> сировинну базу хімічної промисловості;</p> <p><i>пояснює:</i> чинники розміщення підприємств хімічної промисловості;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>Тема 6. Лісозаготівля і деревообробна промисловість Значення лісозаготівлі та деревообробної промисловості в господарстві країни. Структура галузі. Особливості виробництва, чинники розміщення підприємств. Географія лісозаготівлі, деревообробної, целюлозно-паперової та лісохімічної промисловості. Вплив лісової промисловості на довкілля, її проблеми і перспективи розвитку.</p>	<p><i>аналізує:</i> зв'язки хімічної промисловості з іншими видами виробництва; <i>визначає:</i> з родиною сфери використання продукції хімічної промисловості у побуті; <i>оцінює:</i> вплив хімічної промисловості на довкілля.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> види виробництва продукції лісової промисловості; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> основні райони лісозаготівлі, центри деревообробної та деревопереробної промисловості; <i>характеризує:</i> чинники розміщення підприємств лісової промисловості; <i>пояснює:</i> зв'язки між лісовою та хімічною промисловістю; <i>аналізує:</i> показники розвитку продукції лісової промисловості; <i>оцінює:</i> наслідки використання лісових ресурсів у промисловості.</p>
1	<p>Тема 7. Промисловість будівельних матеріалів Особливості виробництва будівельних матеріалів, чинники розміщення підприємств. Географія промисловості будівельних матеріалів. Вплив виробництва будівельних матеріалів на довкілля. Проблеми і перспективи розвитку промисловості будівельних матеріалів</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> галузі, що входять до промисловості будівельних матеріалів; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> найбільші центри галузі; <i>характеризує:</i> сировинну базу для виробництва будівельних матеріалів; особливості розвитку і чинники розміщення підприємств галузі; <i>аналізує:</i> сучасні тенденції розвитку, технологічні та економічні перспективи галузі;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>Тема 8. Легка і харчова промисловість Значення легкої промисловості у господарстві країни. Продукція легкої промисловості, географія її виробництва в Україні. Художні промисли. Проблеми і перспективи розвитку легкої промисловості. Значення харчової промисловості у господарстві країни. Продукція харчової промисловості, географія її виробництва в Україні. Місце України у світі з виробництва продовольства.</p> <p>Дослідження 1. Реліквії виробів українського образотворчого мистецтва у моєї родині. 2. Харчова промисловість — кроки прогресу.</p>	<p><i>виявляє:</i> разом з родиною підприємства у своїй місцевості, що виробляють будівельні матеріали; <i>оцінює:</i> значення галузі для задоволення життєвих потреб людей.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> склад харчової і легкої промисловості; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> найбільші центри харчової і легкої промисловості, осередки художніх промислів; <i>характеризує:</i> особливості виробництва продукції харчової і легкої промисловості; <i>пояснює:</i> чинники розміщення підприємств легкої і харчової промисловості, художніх промислів; <i>порівнює:</i> показники обсягу виробництва харчової і легкої промисловості; <i>виявляє:</i> з родиною перелік товарів харчової і легкої промисловості вітчизняного виробництва, що споживають і використовують у сім'ї; <i>оцінює:</i> роль легкої і харчової промисловості в задоволенні життєвих потреб населення країни.</p>
3	<p>Тема 9. Сільське господарство Відмінності сільського господарства від інших видів матеріального виробництва. Аграрні реформи в Україні, їх значення. Сільськогосподарські угіддя, їх структура. Географія рослинництва.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> склад сільського господарства, види сільського-сподарських угідь; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> райони вирощування сільськогосподарських культур, розвитку тваринництва; <i>характеризує:</i> особливості розвитку та розміщення рослинництва</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>Географія тваринництва. Проблеми і перспективи розвитку сільського господарства. Місце України у світі з виробництва продукції сільського господарства. Вплив сільського господарства на довкілля.</p> <p>Практична робота 11. Нанесення на контурну карту меж сільськогосподарських зон та районів України. Позначення меж поширення найважливіших сільськогосподарських культур.</p> <p>Дослідження Місце України на світовому ринку сільськогосподарської продукції.</p>	<p>і тваринництва на сучасному етапі; <i>визначає:</i> сільськогосподарську спеціалізацію свого регіону; <i>аналізує:</i> тенденції розвитку сільського господарства; статистичні дані щодо сільськогосподарського виробництва; <i>виявляє:</i> з родиною значення продукції сільського господарства в раціоні їхнього харчування; <i>оцінює:</i> місце України у світі з виробництва сільськогосподарської продукції.</p>
3	<p>Тема 10. Транспорт і зв'язок Роль транспорту та зв'язку в розвитку господарства країни та в міжнародних перевезеннях. Види транспорту. Вантажо- та пасажироперевезення. Географія різних видів транспорту. Транспортні вузли. Газотранспортна система України, її господарське та міжнародне значення. Міжнародні транспортні коридори. Проблеми і перспективи розвитку транспорту. Види зв'язку. Географія галузей зв'язку. Проблеми і перспективи розвитку галузі.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> види транспорту і зв'язку, ознаки понять «транспортний вузол», «вантажообіг», «пасажирообіг», «транспортна магістраль»; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> найбільші транспортні вузли, магістралі; <i>характеризує:</i> особливості залізничного, автомобільного, трубопровідного, повітряного, морського і внутрішнього водного видів транспорту і зв'язку; <i>порівнює:</i> види транспорту за вантажо- і пасажирообігом; <i>визначає:</i> з членами родини види транспорту у своєму регіоні, якими користується родина;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>Дослідження Роль транспортного комплексу України в міжнародних перевезеннях.</p> <p>Тема 11. Соціальна сфера Значення сфери послуг у господарстві країни. Структура сфери послуг. Географія освітніх, медичних та культурних послуг. Географія внутрішньої торгівлі. Географія фінансово-кредитних послуг. Географія туризму та рекреації. Туристичні центри і райони. Курорти України.</p> <p>Дослідження Провести соціологічне опитування про якість освітніх, медичних, побутових і комунальних послуг у своєму населеному пункті чи мікрорайоні.</p>	<p><i>оцінює:</i> роль української транспортної системи у здійсненні міжнародних перевезень.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> складові сфери послуг; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> центри розміщення найбільших національних університетів, об'єктів культури, історико-культурних заповідників, рекреаційно-туристичних центрів; <i>характеризує:</i> тенденції розвитку соціально-культурного і матеріально-побутового обслуговування населення, рекреації і туризму в Україні; <i>порівнює:</i> рівень розвитку сфери послуг в Україні та в інших країнах; <i>виявляє:</i> заклади, у яких навчалися члени родини, найулюбленіші для сім'ї заклади культури та місця відпочинку; <i>оцінює:</i> вплив сфери послуг на задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб населення.</p>
3	<p>Тема 12. Територіальна структура господарства України Територіальне розмаїття природи, населення, господарства — передумова територіально-поділу України. Поняття про соціально-економічний район, його основні ознаки, спеціалізація. Аналіз схеми соціально-економічних макрорайонів України. АРК та області України як соціально-економічні регіони. Особливості природи, населення, господарства свого</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> ознаки поняття «соціально-економічний район»; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> соціально-економічні райони, свій регіон та сусідні з ним регіони; <i>характеризує:</i> природні умови, ресурси, населення і господарство свого регіону за типовим планом; <i>позначає:</i> на карті основні центри розвитку промисловості та сільського господарства, культурні та природоохоронні об'єкти свого регіону;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>регіону. Економічні, соціальні, екологічні проблеми і перспективи розвитку свого регіону.</p> <p>Практична робота 12. Позначення на контурній карті свого регіону найважливіших центрів розвитку галузей господарства, культурних та природоохоронних об'єктів, транспортних вузлів.</p> <p>Дослідження Розробка проекту розвитку свого регіону в найближчій перспективі</p>	<p><i>порівнює:</i> географічне положення, розміри, кількість населення, показники соціально-економічного розвитку свого регіону із сусідніми; <i>аналізує:</i> проблеми і перспективи розвитку свого регіону; <i>виявляє:</i> з родиною внесок регіону в розвиток України; <i>оцінює:</i> значення економічного районування території України, перспективи розвитку свого регіону</p>
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ	

9 клас

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА
ГЕОГРАФІЯ СВІТУ

52 год, 1,5 год на тиждень, 6 год – резервні

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	ВСТУП	
	<p>Об'єкти вивчення економічної та соціально-економічної географії світу. Тенденції розвитку сучасного світу. Роль географії у територіальній організації суспільства.</p> <p>Дослідження Джерела географічної інформації</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> об'єкти вивчення суспільної географії світу; <i>наводить приклади:</i> тенденцій розвитку сучасного світу: посилення міжнародних ринкових відносин, глобалізації, інтеграційних політичних та соціально-економічних процесів; методів дослідження суспільної географії; <i>ідентифікує:</i> <i>джерела географічної інформації:</i> атласи світу, тематичні карти світу, статистичні джерела, довідники, інформаційні системи і ресурси Інтернету; <i>характеризує:</i> роль географії в територіальній організації життя і діяльності людства; комплекс карт у навчальному атласі; <i>пояснює:</i> сутність порівняльного, описового, картографічного, історичного, математичного методів та методу моделювання, що застосовуються у суспільній географії світу; <i>оцінює:</i> роль географії у вивченні політичних та соціально-економічних аспектів суспільства</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
9	РОЗДІЛ І. Природа і людина в сучасному світі	
3	<p>Тема 1. Географічне середовище</p> <p>Взаємодія суспільства і природи в географічному середовищі, її наслідки.</p> <p>Світові природні ресурси, їх класифікація. Поняття про природно-ресурсний потенціал, його оцінка у світі та в окремих регіонах.</p> <p>Карти світових природних ресурсів: паливно-енергетичних, мінерально-сировинних, земельних, лісових, водних, рекреаційних. Природокористування на сучасному етапі, його наслідки.</p> <p>Практична робота</p> <p>1. Оцінка ресурсозабезпеченості окремих регіонів і країн світу.</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> ознаки понять «географічне середовище», «природно-ресурсний потенціал», «природокористування», наслідки взаємодії суспільства і природи;</p> <p><i>наводить приклади:</i> різних видів природних ресурсів; складових світового земельного фонду, лісових поясів Землі;</p> <p><i>характеризує:</i> особливості територіального поєднання природних ресурсів для потреб розвитку господарства;</p> <p><i>аналізує:</i> карти світових природних ресурсів;</p> <p><i>пояснює:</i> проблеми і перспективи використання природних ресурсів на сучасному етапі розвитку суспільства;</p> <p><i>оцінює:</i> ресурсозабезпеченість регіонів і країн світу на основі аналізу статистичних даних; наслідки і перспективи природокористування.</p>
6	<p>Тема 2. Населення світу</p> <p>Чисельність населення світу, його відтворення. Механічний рух населення. Вікова і статева структури населення.</p> <p>Розміщення населення.</p> <p>Найбільш заселені регіони і країни світу.</p> <p>Міське і сільське населення світу.</p> <p>Міське населення, найбільш урбанізовані регіони і країни світу.</p> <p>Сільське населення, регіони і країни світу з переважанням сільського населення</p> <p>Мовний та етнічний склад населення.</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> кількість населення світу та окремих країн, типи відтворення населення, причини міграцій, найгустіш заселені регіони і країни світу;</p> <p><i>наводить приклади і показує на карті:</i> ареали поширення найбільш численних народів та найпоширеніших мов світу, світових та окремих національних (їудаїзм, індуїзм) релігій;</p> <p><i>характеризує:</i> темпи зростання чисельності населення світу на сучасному етапі; особливості вікового та статевого складу населення; напрямки основних міграційних потоків; кількісний</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>Найпоширеніші мовні сім'ї і групи. Релігія як явище культури. Світові та національні релігії.</p> <p>Зайнятість населення за основними сферами діяльності. Рівень життя населення.</p> <p>Практичні роботи</p> <p>2. Аналіз типу відтворення населення та статеві-вікових пірамід окремих країн світу.</p> <p>3. Порівняння показників середньої тривалості життя в регіонах і країнах світу</p>	<p>та якісний склад економічно активного населення, структуру його зайнятості, наслідки безробіття та рівень життя населення в окремих регіонах і країнах світу порівняно з Україною;</p> <p><i>аналізує:</i> статево-вікові піраміди населення окремих країн, статистичні дані щодо динаміки кількості населення, карти густоти населення, тривалості життя;</p> <p><i>пояснює:</i> поняття «демографічна політика», «демографічний вибух», «субурбанізація», причини нерівномірності розміщення населення світу, сучасні тенденції міжнародної міграції, проблеми сучасної урбанізації;</p> <p><i>порівнює:</i> темпи зростання кількості населення та рівні урбанізації в різних регіонах і країнах; розподіл економічно активного населення за регіонами і країнами світу;</p> <p><i>позначає:</i> на контурній карті найбільші за кількістю населення країни світу, агломерації та мегаполіси;</p> <p><i>оцінює:</i> роль населення в економічному розвитку суспільства, соціально-економічні умови і тривалість життя населення в регіонах і країнах світу</p>
13	РОЗДІЛ II. Сучасне світове господарство	
2	<p>Тема 1. Світове господарство</p> <p>Особливості та тенденції розвитку світового господарства в умовах глобалізації суспільства. Міжнародний поділ праці і міжнародна господарська спеціалізація. Структура світового господарства</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> ознаки поняття «світове господарство», «міжнародний поділ праці», «міжнародна спеціалізація», «НТП», «глобалізація»;</p> <p><i>наводить приклади:</i> галузей світового господарства;</p> <p><i>характеризує:</i> тенденції</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
4	<p>Тема 2. Географія промисловості світу Значення промисловості в сучасному світовому господарстві, обсяги промислового виробництва і тенденції розвитку. Географія паливно-енергетичного комплексу світу. Географія машинобудування, металургії, хімічної та лісохімічної, легкої і харчової промисловості світу. Основні промислові регіони і центри світу.</p> <p>Практичні роботи 4. Виявлення за статистичними даними країн-лідерів з виробництва окремих видів промислової продукції. 5. Аналіз напрямків переміщення основних вантажопотоків паливних та мінерально-сировинних ресурсів у світі з використанням карт</p>	<p>розвитку світового господарства в епоху НТП і глобалізації: зміщення технологій виробництва від традиційних до наукоємних, технологій створення науково-промислових комплексів, транснаціональних компаній, розширення обміну послугами, інформацією, науково-технічною документацією; <i>пояснює:</i> вплив НТП на структуру світового господарства та темпи його розвитку; <i>оцінює</i> вплив сучасних процесів у світовому господарстві на рівень життя кожної людини.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> види світового промислового виробництва, країни-лідери з виробництва окремих видів промислової продукції; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> основні центри і райони розміщення традиційних, нових і новітніх галузей промисловості світу; <i>характеризує:</i> тенденції і показники розвитку промисловості світу; <i>пояснює:</i> особливості розміщення важкої, харчової і легкої промисловості у світі; <i>порівнює:</i> частки окремих галузей промисловості у світовому виробництві промислової продукції; <i>оцінює:</i> роль промисловості у світовому господарстві</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>Тема 3. Географія сільського господарства світу</p> <p>Соціально-економічне значення сільського господарства на сучасному етапі розвитку суспільства. Структура світового сільського господарства, обсяги виробництва, тенденції розвитку. Найголовніші райони землеробства і тваринництва світу.</p> <p>Дослідження</p> <p>Сучасне сільськогосподарське виробництво та його роль у забезпеченні населення продуктами харчування.</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> країни-лідери з виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> основні світові центри і райони розміщення сільського господарства; <i>характеризує:</i> тенденції і показники розвитку сільського господарства у світі; <i>пояснює:</i> чинники та особливості розміщення рослинництва і тваринництва; <i>порівнює:</i> обсяги виробництва сільськогосподарської продукції у світі та в Україні; <i>оцінює:</i> соціально-економічну роль сільського господарства у світі, проблеми і перспективи його розвитку на сучасному етапі.</p>
5	<p>Тема 4. Географія сфери послуг</p> <p>Роль галузей сфери послуг у соціально-економічному розвитку суспільства. Географія основних видів транспорту у світі. Країни-лідери у внутрішніх та зовнішніх перевезеннях. Транспортна інфраструктура. Міжнародні транспортні коридори. Географія зовнішньої торгівлі. Торговельний оборот. Провідні країни-експортери товарів і послуг у світі.</p> <p>Географія фінансово-кредитної сфери. Основні фінансові центри світу.</p> <p>Географія міжнародного туризму. Головні туристичні райони світу.</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> галузі сфери послуг; країни-лідери у внутрішніх та зовнішніх перевезеннях, види транспорту, що посідають перше місце за вантажо- і пасажирообігом у світі; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> основні шляхи переміщення вантажів та пасажирів у світі; країни-лідери у зовнішній торгівлі, основні фінансові центри світу, туристичні райони; <i>характеризує:</i> сучасні тенденції та показники розвитку галузей сфери послуг світового транспорту, зовнішньої торгівлі, фінансово-кредитної сфери та міжнародного туризму;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>Практична робота 6. Порівняльна характеристика двох світових видів транспорту.</p> <p>Дослідження Міжнародний туризм як чинник інтеграції країн світу.</p> <p>Тема 5. Міжнародні економічні організації Інтеграційні галузеві та регіональні економічні організації: СОТ, ОПЕК, ОЧЕС, МАГАТЕ, ФАО, Велика вісімка, ЄС, НАФТА, АСЕАН. Економічна інтеграція та Україна.</p> <p>Дослідження: Міжнародні економічні організації та Україна</p>	<p><i>порівнює:</i> розвиток окремих видів транспорту в регіонах і країнах світу; особливості торгівлі товарами і послугами; розміщення світових центрів міжнародного туризму; <i>пояснює:</i> сучасні чинники та риси розвитку світової транспортної системи, підвищення ролі сфери послуг у світовому господарстві, тенденції розвитку міжнародного транспорту, зовнішньої торгівлі, міжнародного туризму; <i>оцінює:</i> роль сфери послуг у розвитку світового господарства.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> ознаки понять «міжнародна інтеграція», «міжнародні економічні організації»; <i>наводить приклади і показує на карті</i> країни, що входять до галузевих і регіональних міжнародних економічних організацій; <i>характеризує:</i> функції та основні види діяльності міжнародних галузевих і регіональних організацій; <i>порівнює:</i> діяльність галузевих міжнародних організацій; <i>пояснює:</i> участь України в міжнародних економічних організаціях; <i>оцінює:</i> міжнародні галузеві і регіональні організації в розвитку світового господарства і відносин між країнами</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
16	РОЗДІЛ III. Типізація країн світу	
2	<p>Тема 1. Політичне облаштування світу</p> <p>Політична карта світу, основні зміни на ній у XX та XXI ст. Класифікація країн за державним устроєм (унітарні та федеративні держави) та формою правління (республіки та монархії).</p> <p>Міжнародні політичні організації. Роль ООН, Ради Європи та інших організацій у розвитку міжнародних відносинах між державами світу.</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> основні форми державного устрою та правління країн світу; міжнародні політичні організації, в яких бере участь Україна, важливі ознаки поняття «геополітика»;</p> <p><i>наводить приклади і показує на карті:</i> держави та їх столиці;</p> <p><i>характеризує:</i> особливості сучасних змін на політичній карті світу, діяльність міжнародних організацій щодо урегулювання міжнародних відносин;</p> <p><i>пояснює:</i> відмінність між поняттями «країна», «держава», «залежна країна», «колонія»;</p> <p><i>складає:</i> узагальнюючі таблиці щодо типізації країн за формою правління й державним устроєм;</p> <p><i>збирає:</i> з допомогою членів родини дані про конкретну політичну ситуацію у світі;</p> <p><i>оцінює:</i> політико-географічне положення країн та геополітичну обстановку у світі, роль міжнародних організацій у розв'язанні різних геополітичних проблем.</p>
2	<p>Тема 2. Економічна типізація країн світу</p> <p>Класифікація країн за типом господарської системи (країни з ринковою економікою, плановою економікою, перехідною економікою) та рівнем соціально-економічного розвитку (високорозвинуті, середньорозвинуті, країни, що розвиваються, найменш розвинуті країни світу).</p>	<p>Учень/учениця</p> <p><i>називає:</i> підходи до економічної типізації країн світу;</p> <p><i>наводить приклади:</i> країн з різним типом господарських систем і рівнем соціально-економічного розвитку;</p> <p><i>характеризує:</i> показники соціально-економічного розвитку країн світу;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
4	<p>Показники рівня розвитку країн: ВВП та його структура, ВНП, обсяг і структура зовнішньої торгівлі, індекс людського розвитку, рівень безробіття, інвестиційна привабливість. Основні відмінності між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються.</p> <p>Тема 3. Розвинуті країни світу Загальна характеристика країн з розвинутою економікою. Сучасні риси господарства. Регіональні відміни (розвинуті країни Європи — Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Швейцарія, Норвегія; Азії — Японія; Америки — США, Канада). Проблеми і перспективи розвитку країн з розвинутою економікою.</p> <p>Практична робота 7. Порівняльна характеристика двох розвинутих країн (на вибір учителя) на основі різних джерел інформації.</p>	<p><i>порівнює:</i> країни за показником ВВП, рівнем безробіття, індексом людського розвитку; <i>пояснює:</i> відмінності між країнами з різним рівнем соціально-економічного розвитку; <i>оцінює:</i> економічні взаємовідносини між країнами в умовах глобалізації.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> ознаки країн з розвинутою економікою; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> країни з розвинутою економікою в різних регіонах світу, їх столиці; <i>характеризує:</i> сучасні риси господарства розвинутих країн світу, галузі міжнародної спеціалізації цих країн; <i>аналізує:</i> відмінності між розвинутими країнами світу; <i>порівнює:</i> розвинуті країни за основними показниками соціально-економічного розвитку; <i>пояснює:</i> сучасні проблеми у господарстві розвинутих країн; <i>оцінює:</i> місце розвинутих країн у сучасному світовому господарстві.</p>
5	<p>Тема 4. Країни, що розвиваються Диференціація країн, що розвиваються, за рівнем соціально-економічного розвитку. Сучасні риси господарства країн. Регіональні відмінності. Проблеми і перспективи</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> ознаки країн, що розвиваються, їхню географічну специфіку; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> країни, що розвиваються, в різних регіонах світу, їх столиці;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>соціально-економічного розвитку країн, що розвиваються. Гіганти Третього світу (Китай, Індія, Бразилія). Нові індустріальні країни (Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Мексика, Ірландія). Нафтодобувні країни (Саудівська Аравія, Оман, Бахрейн, ОАЕ, Бруней та ін.). Малі острівні країни (Кіпр, Ямайка та ін.). Найменш розвинуті країни (Бангладеш, Чад, Ефіопія, Гаїті та ін.).</p> <p>Практична робота 8. Визначення тенденцій змін галузевої структури господарства країн, що розвиваються, в різних регіонах світу.</p> <p>Тема 5. Країни з перехідною економікою Загальна характеристика країн з перехідною економікою. Сучасні риси господарства країн. Проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку країн з перехідною економікою. Росія і країни СНД — сусіди України. Країни Центральної Європи — сусіди України, соціально-економічний розвиток країн після входу до ЄС.</p> <p>Дослідження Можливі моделі розвитку господарства країни з перехідною економікою (на вибір учня)</p>	<p><i>характеризує:</i> сучасні риси господарства країн, що розвиваються, їхню міжнародну спеціалізацію; <i>аналізує:</i> відмінності між країнами, що розвиваються; <i>порівнює:</i> гіганти Третього світу, нові індустріальні країни та нафтодобувні країни за основними показниками соціально-економічного розвитку; <i>пояснює:</i> сучасні проблеми у господарстві країн, що розвиваються; <i>оцінює:</i> перспективи розвитку країн, що розвиваються.</p> <p>Учень/учениця <i>називає:</i> ознаки країн з перехідною економікою; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> країни з перехідною економікою та їх столиці; <i>характеризує:</i> географічну специфіку та сучасні риси господарства країн з перехідною економікою та їхню міжнародну спеціалізацію; <i>аналізує:</i> структурні зміни в господарстві країн з перехідною економікою; <i>порівнює:</i> країни-сусіди України за основними показниками соціально-економічного розвитку; <i>пояснює:</i> сучасні трансформації і проблеми реформування господарського комплексу в країнах з перехідною економікою;</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
		оцінює: роль країн з перехідною економікою у світовому господарстві
7	РОЗДІЛ IV. Міжнародні відносини	
2	<p>Тема 1. Форми міжнародних відносин Особливості відносин між країнами в умовах глобалізації. Форми міжнародних відносин за сферами суспільного життя: економічні, політичні, культурні відносини. Геополітика. Глобальні, регіональні та субрегіональні міжнародні відносини.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> галузі міжнародної спеціалізації окремих країн, основні форми міжнародних відносин між державами, найбільш відомі у світі транснаціональні корпорації, ознаки поняття «геополітика»; <i>наводить приклади:</i> економічних, політичних, культурних відносин різних географічних рівнів; <i>характеризує:</i> тенденції міжнародних політичних, економічних та культурних відносин в умовах глобалізації; <i>аналізує:</i> міжнародне співробітництво між країнами світу; <i>оцінює:</i> роль міжнародних відносин у розвитку сучасного світу.</p>
2	<p>Тема 2. Україна у світі Місце України у світі. Участь України у світовій торгівлі, кредитуванні, інвестуванні, спільному підприємстві, міжнародному туризмі. Міжнародне співробітництво з країнами-сусідами та країнами-членами ЄС. Культурні зв'язки України з країнами світу. Перспективи розвитку міжнародних відносин України з країнами світу.</p>	<p>Учень/учениця <i>називає:</i> основні форми політичних, економічних, культурних та інших зв'язків України з державами світу, місце, що посідає Україна у світі за основними показниками соціально-економічного розвитку; <i>наводить приклади і показує на карті:</i> центри діючих в Україні спільних підприємств, провідні країни-партнери у зовнішній торгівлі України (Росія, країни-члени ЄС) та інвесторів (МВФ, ЄБРР);</p>

К-ть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
3	<p>Практична робота 9. Порівняльний аналіз показників зовнішньої торгівлі України з країнами світу.</p> <p>Дослідження Галузі економіки України, що сприяють її інтеграції у світове господарство.</p> <p>Тема 3. Глобальні проблеми людства Поняття про глобальні проблеми людства. Роль світової громадськості у їх розв'язанні. Глобальні проблеми війни і миру, екологічна, сировинна та енергетична, голоду, боротьби із злочинністю, тероризмом, хворобами віку.</p> <p>Практична робота 10. Аналіз карти «Глобальні проблеми людства»: визначення регіонів і країн з найбільшою концентрацією глобальних проблем; визначення за картами «гарячих точок планети», обговорення причин їх виникнення</p>	<p>характеризує: сучасні тенденції розвитку взаємовідносин між Україною та окремими країнами Європи, Америки, Азії, Австралії, Африки; аналізує: показники зовнішньої торгівлі, інвестування та фінансування, міжнародного туризму України; пояснює: особливості сучасного геополітичного положення України, її роль у міжнародному географічному поділі праці; складає: з родиною перелік товарів іноземного походження, придбані в Україні, у своєму населеному пункті. оцінює: перспективні напрями співробітництва України з країнами світу та перспективи входження України у світовий економічний простір.</p> <p>Учень/учениця називає: глобальні проблеми людства; наводить приклади: шляхів розв'язання глобальних проблем; характеризує: географію глобальних проблем; пояснює: суттєві ознаки поняття «глобальні проблеми людства»; аналізує: сутність, причини виникнення, особливості прояву сучасних глобальних проблем; позначає на карті: регіони і країни найбільшого прояву глобальних проблем; позначає на карті: регіони і країни найбільшого прояву глобальних проблем; оцінює: наслідки прояву глобальних викликів для окремих регіонів і країн світу</p>
6	РЕЗЕРВ ЧАСУ	

ПРОГРАМУ УКЛАЛИ:

Олійник Я. Б., декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор (*керівник робочої групи*);

Гладковський Р. В., головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України;

Даценко Л. М., завідувач кафедри географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор географічних наук, доцент;

Забуга Н. І., завідувача сектором природничо-математичної та технологічної освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України;

Кудирко В. І., проректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук;

Кухар Л. О., заступник директора з наукової роботи гімназії №191 м. Києва, заслужений вчитель України;

Муніч Н. В., викладач географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук, голова Асоціації вчителів географії України;

Уварова Г. Ш., доцент Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, кандидат педагогічних наук;

Кобернік С. Г., завідуючий кафедрою теорії та методики навчання природничо-географічних дисциплін Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений вчитель України